DJELIDBA

KOMEDIJA U TRI ČINA

LICA

Trivun, predsjednik Djelidbene komisije

Suljo, njegov zamjenik

Zećiraga, *Antelja*, *Stevo*, *Jozica*, *Pomoćna Sila* — članovi Djelidbene komisije

Muhtar

Rabija, kći Zećiragina

Tufko, kahvedžija

Zejnil, seljak

Seljaci

Mrak. Muzika. Pastorala (dva motiva: lirski i, u kontrapunktu, satirski). Snop ranih sunčanih zrakova pada na staroga kahvedžiju Tufka koji pred zavjesom doklanjava sabah. Tufko preda selam na desnu pa na lijevu stranu, uzima tespih i počinje

PROLOG

Evo se još jednom sunce rodi, ja ti, Bože, rani selam pridadoh na desnu i na livu stranu. Pčela se u žutu kadifu obuče pa krenu u pašu medenu, bîla ovca janje poljubi pa u zelenu. Sjajni lemeš u zemlju, ptica — da joj je pod oblak prhnuti, pupoljak i klica — da im je prsnuti! Vitar se razvigor sve priko glave privrće pa curama firliće: »Cure, cureci, curičci i curice, koja me god pusti da joj zajdem di pupa, nosim joj košulju od paučine nek se pod nju sakrije kad se kupa!... Pa i stari jarac — valja i njega razumiti: ne drhturi više ko zimus i kozama ne govori: »*Sestre* moje, *sestre* moje,« već se proteže i bradu češlja pa sve mekeće: »*Sve ste* moje, *sve ste* moje!«

Jah, sunce iziđe svakom jednako: mravu i pauku, crvu i čoviku, a nikome jednako: nekom će biti

prvo, nekom poslidnje, nekom ko puna mahrama s daleka darovâ, a nekom pun crni mihur žuči.

A meni?

Zbilja, Stvoritelju svugdibudući i svevidi i sveznajući, kad si, na priliku, mene stvorio, zašto me ne stvori da budem, na priliku, baščovan, pa da šećem ispod ašlama, ispod krušaka, pa da ovako jagodicama prstiju svileno, polahko, pitam pupove kad misle izići, nego mi odredi da sav život budem svemu svitu sluga, kahvedžija, džezvoper, a još u ovim gudurama, na carskoj cesti kuda prolaze ratovi, steone noći i šareni dani, pa mi povrh svega evo još i ove nametnike u kahvu uprtlja! »Tufko,« kažu »tebi tvoje poginuti neće, kirija će ti se, svaki minut, platiti!« Nikad mi ne platili ma ni heler, samo me, Gospodaru, oslobodi ove zlobraće, tako ti one tvoje milosti koje imaš ko zvizda i oblaka!

Svaki se prȁvi svojoj lipoj viri namicatelj i ugoditelj, a, Bože, da ja tebe u ovu svoju kahvu posadim da samo jednu kahvu popiješ, ti bi vidio di je kojem spala lipa vira i čemu ugađaju i namiču! *(Opuhne niz ramena)* Ovo, Bože, šejtan oko mene obliće pa mi ove misli šapuće. Puh, puh, odbij, sugrebe krakati, pernati, vitreni, odbij, čuješ li!...

(Prošapće u sebi svete riječi kojim se tjera đavo i umije lice dlanovima) Šta ono počeh... jah, Bože svugdibudući, svevidi, sveznajući, svemogući, ti milostiv bî pa i mene u pravu viru metnu, fala ti na tome odavle pa donle, ali zašto ti mene između tri vire razape baš ko sadžak na vatri? Jer, Bože sveimajući, meni hlib u džezvi raste, pa mi kahvu valja peći jednako virama svetrima, a ti si mudrošću svojom udesio tako te je svakoj viri jednako drago iz fildžana srknuti, iz boce gucnuti, iz kašike ćalabrcnuti, jah, svakome slast jednako slatko u damar kapa i jednako dušu obenđijava. Jah, Bože svestvoritelju, svedokučivi, ono jest da nije moje da se ja mišam u tvoje odredbe i davanja, ali, zbilja, zašto li ti stvori tri vire kad u svaku posija jednako lopova? *(Opuhne se)* Velahavle, puh, evo ga opet! Velahavle, puh, odbij, šejtane, ćosati-nosati, svrabljivi-grabljivi, šta si me se jutros dovezo, čelo ti puklo! Ljudsko je da se češe i bišće i buhe faća, a ne da pita što li tebi, Bože svevideći, buhe i uši i stinice zatribaše pa ih stvori...

Bože svepamteći, ti najbolje znaš koliko je ovih zrna na tespihu kroz moje prste prokapalo, ali te jutros samo jedno molim: oči mi jutros u džezvi utopi, uši mi začepi, a ovu jezičinu, ovog crvenog skakavca u ustima, ovog najvećeg ljudskog dušmanina, zaveži, zarobi, okuj trostruko! I skidaj mi ih s vrata, kako god znaš — jȁ li kakvim svojim ćuhom-puhom nevidljivim, jȁ li milom, jȁ li »milom« silom! *(Ustaje i ulazi u kavanu između zavjesa koje se razmiču)* Ej, ašlamo moja neprocvala, nesuđena! *(Vješa na ekser pustećiju i tespih)*

Unutrašnjost seoske kavane, »Tufkine kahve«, kako je od postanja njena zovu seljaci ovoga kraja. Prozori na krila i ereze po svim zidovima; iz »kahve« je, tako, vidno na sve strane kao iz kakva čardaka. Dvoja vrata: ulazna, sa ceste, i manja, koja vode u prostor iza »kahve«.

Kahveodžak. U donjem svom dijelu šupalj, liči na mostovsko okno; u toj šupljini obično stoje zimi drva za furunu a ljeti škaf za pranje džezvi.

Na zidu pored kahveodžaka, mala rafa s četiri police i na njoj, ruci na dohvat, onoliko džezvi i fildžana koliko je dovoljno za redovni promet i nekoliko kutija za kafu, šećer i čaj. Uz rafu o ekserima dvije-tri krpe za suđe.

Velika rafa sa sedam-osam polica. Očevidno, ona tu nekada nije bila, nego je naknadno unesena. Po njoj sada nekakvi spisi, knjige i jedne upadljivo velike modre korice nekakvog bivšeg teftera.

U ćošku čudnovat došljak: sasvim lijep masivan bukov pisaći sto žute boje. Njegove sjajne glatke plohe i ravne oštre ivice našle se među čađavim plohama zidova, neravnih kao da su dlanom lijepljeni, među rasušenim vratima i prozorima, među gredama stropa i uopšte svim grbavim linijama i tupim ivicama Tufkine »kahve«. Toliko se došljak razilazi od svoje okoline te se tek na drugi-treći pogled primijeti velika crna ogorjelina, koja je podobro zahvatila prednju i bočnu njegovu stranu. Čudno je kako je ovamo zalutao. Ali spisi na njemu, stolica za njim i iza nje na zidu petrolejska lampa, kazuju da on i u ovom svom čudnom zarobljeništvu služi nečemu.

Teško bi bilo reći da li je ovo neka seoska kancelarija u kojoj se usput može svršiti i neki kancelarijski posao.

Na četiri povisoke gvozdene noge dosta velika okrugla peć od lima. Njenom sulundaru nedostaje onaj ukrivljeni dio koji se umeće u zid.

Uza zid palače za spavanje, pribijene svom njegovom dužinom ispod prozora. Tu može prenoćiti svaki namjernik: putnik, radnik sezonski, ribar, lovac. Između dva prozora visi pustećija, ovčije runo, na kome i vlasnik i svaki pobožni putnik mogu da se Bogu pomole. Nekoliko klupa i stolica različita oblika i boje, rasturenih po ovoj, inače, prilično velikoj prostoriji. Vidi se kroz prozore da se »kahva« nalazi na samom dnu obrađenih padina planine, čiji se vrhovi, već prozračni, tek naziru u daljini. Kanjon planinskog potoka. Potok sve sami slapić nad slapićem, liči na neke bijele stepenice koje se penju u planinu i gube na jednom njegovom podaljem zaokretu. Nedaleko, selo na padini brijega, utonulo u proljećne šljivike, iz kojih je iskočila srebrna vertikala džimijice.

Planinskim padinama neuredno se iznaginjale četvorine mladih ozimih žita, polivene suncem, i u njihovom zelenilu crne se istom poorane kukuruzne njive. Na daleku breščiću zidine nekog uglednijeg izgorjelog zdanja, oko njih borovi — to ili je bila žandarmerija ili šumarija.

Sunce istom odskočilo; prašina u njegovim kosim snopovima. Čuje se šum planinskog potoka koji, očevidno, protiče tu odmah ispod »kahve«.

PRVI ČIN

SCENA PRVA

ZEĆIRAGA, TUFKO ČUK, ZEJNIL HRNJIĆ

Tufko Čuk zabavljen oko kahveodžaka

ZEĆIRAGA

(Ušavši) Zdravo. Tufko, ispecide mi, od sve muke, jednu! Našu, komesijsku, od zrna! Nemoj mi, vire ti, one američke, u prašku, tukne mi na mlivenu šišariku . . .

TUFKO

Čujem . . . *(Za sebe)* Šišariku bih ja svima vama u ta vaša usta milousna zatisnuo!

ZEĆIRAGA

Ovo danas sve navrat-nanos! Tri dana se već govori da je u srez došla ta nesritna dilidba. A ništa se ne zna, ni koliko će zapasti našu općinu, ni kome ćemo diliti, ni koliko ćemo kome diliti — ništa podbogom! Ni sidnice, ni spiskova . . . Je li od jutros uvraćo presjednik u Komesiju?

TUFKO

Ne znam da su ga moje oči vidile.

ZEĆIRAGA

Prid ovu dilidbu, majku mu, ko da se jedan od drugoga krijemo!... A Suljo zamjenik?

TUFKO

Mani se ti mene, Zećiraga brate, ja najvolim da meni oči u džezvi stoje! Dosta je meni i ovoga bezobraznog naroda. Svaki čas poniko uvraća. Tobože da popije, a ovamo — da pronjuši kada će se diliti...

ZEJNIL

(Provirivši na vrata) Zdravo svanuo, Tufko.

TUFKO

(Zećiragi) Evo vidiš!

ZEJNIL

(Ušavši) Bi li se časkom, veseo bio, mogla popiti jedna putnička?

TUFKO

Jesi li stranka?

ZEJNIL

To se ti, Tufko, nisi dobro naspavo!... Ja stranka nisam nikad bio! Jesam vavik bio na našu hopću ćabensku stranu...

TUFKO

Pa, majku mu, dokle ćete vi ovako? Imaš li ti oči? Ovo, brate, nije više kahva! Ovo je sad Komesija! Ovo je nekad bila kahva... Popiti moreš, ali izidi prid kahvu! Kahva je prid kahvom. Koga sam vam đavola namistio onaj hastal napolju?!

ZEJNIL

Ako sam, pobogu, iz Gluhe Bukovice, nisam, brate, bukova glava! Znam valjda i ja šta je zakon

i čaršijski red! Iznesi mi prid kahvu... *(Za sebe)* Ko da sam mu ja kriv što mu se Komesija uselila u kahvu!... *(Ugledavši Zećiragu)* Ooo, merhaba, Zećiraga, smrt fašizmu! I ne opazih te, bolan! Dina mi, i ne vidiš se iz tih teftera... E, pa čestitam, čestitam!

ZEĆIRAGA

A kao na čemu to akobogda?

ZEJNIL

I dosad si, pripovidam ja svojim Bukovičanima, bio sila, a sad si — sila i po!...

TUFKO

(Za sebe) Čuj, čuj: Sve niza te, dlako, da ti bude slatko! Ih, ko vas ne zna...

ZEĆIRAGA

Mora se, moj Zejnile.

ZEJNIL

Kažem ja svojim Bukovičanima: »Gluhaje bukove, jeste li čuli? Naš Bukovičanin Omerica oženi se ćeri Zećiraginom!« »Pa to mi sada« kažu oni meni »imamo punca u Komesiji!« — »Punca bogme, hopćeg, narodnog« kažem. »Pa nije samo to, već da vidite našeg Omerice: eno nam ga Zećiraga metno za Pomoćnu Silu u Komesiji, objaho, bogme, Omerica mašinu pisaću baš ko brzu bedeviju!« — »Ma što nam,« vele »prije ne kaza pa da razvijemo zelene bajrake, pa da Pomoćnoj Sili idemo u svatove...«

TUFKO

Nâ ti kahvu! Prid kahvom razvijaj! *(Iznosi mu kavu napolje.)*

ZEJNIL

(Tufki) Metni tamo. *(Zećiragi)*... Još samo da je, mislim se ja ovamo, nikako ugojgumiti pa da mi svoga Zećiragu prometnemo za presjednika, ih, bogo mili... dobar je, nejma fajde, i ovaj pravoslavni, sadašnji. Ali, brate, opet, opet...

ZEĆIRAGA

Biži, bolan Zejnile, svejedno. Mi smo sad jedno.

ZEJNIL

Jesmo, fala bogu, jedno, jakako. Al opet, opet...

TUFKO

(Vraćajući se) Ohladi kahva, hej! Vrapci ti je eno pošećeriše!

ZEJNIL

(Izlazeći) E, pa tako, punče naš, širio se — žirio se, gojio se — rojio se, sinove poženio — unuke dočeko, amin bože! Nemoj ni nas zaboravljati! U zdravlju. Dođi nam.

SCENA DRUGA

ZEĆIRAGA, TUFKO, ANTELJA

TUFKO

E, reci ti sad meni, slatki Zećiraga, mogu li ja više ovako?

ZEĆIRAGA

Što, brate, ovako ti bolje kahva radi, mušterija pritiče.

TUFKO

Mušterije! Malo piju, moj Zećiraga, a mnogo se za robu raspituju! Zar, pobogu, nejmate nigdi da priprtljate?

ZEĆIRAGA

Privremeno, Tufko. Ovo je privremeno.

TUFKO

Ovako se, brate, patite i vi. Nije red da ja slušam službene tajne! Evo, otkako se pročulo za ovu dilidbu, jedni članovi Komesije ulaze, drugi izlaze, dogovaraju se ljudi službeno...

ANTELJA

(Uđe, ostane kod vrata, razgleda po kahvi) Tufko, da nije uvraćo ovamo drug Jozica?...

TUFKO

Ja ga ništo, druže Antelja, ne opazih.

ANTELJA

Dobro jutro, druže Zećiraga!

ZEĆIRAGA

Dao bog dobro!... Koliko se čuje, druže Antelja, lipo nam jutros jutro osvanulo! Siđi da popijemo.

ANTELJA

(Odlazeći) Dete vi, eto mene... *(Iziđe pa opet proviri)* A juče, juče nije dolazio?

TUFKO

Ne vidih ga ništo. *(Antelja pritvori vrata)*

ZEĆIRAGA

Dogovor niki, ha?

TUFKO

(Molećivo) Nemoj mene, Zećiraga, ne pleti mene u državne stvari, živa ti dica! Vadi me, pobogu, odavle, nemoj me pod odgovornost!

ZEĆIRAGA

Izvadio bih ja najpri sebe! Ali hoćeš li da *(pokazuje prstom za Anteljom)* ovom Šokčinju pripustimo ovaj naš hudi svit! Šokčinju i Vlahinju, ne zna se koji su gori!... Ja ću najzad dati ostavku u Komesiji! Ja se ništa ne pitam. Pomoćna Sila ništa se ne pita, Šokac te tuži, Vlah ti sudi! Ja dajem ostavku!

TUFKO

I ja, turske mi vire! Hoću, ove mi zvizde koja me grije! Evo vam džezava, eto vam ih, brate, u državne ruke, pa pecite kako znate!...

ZEĆIRAGA

Eh, moj Tufko. Lasno je tebi tako lupati ostavkama, a deder ti na mome mistu...

SCENA TREĆA

ZEĆIRAGA, TUFKO, RABIJA

RABIJA

(Odmah s vrata) Babo...

ZEĆIRAGA

Šta je, ćeri, akobogda, odakle ti ovdi? Tufko, živ bio, ne budi ti zapoviđeno, iziđi ti malo.

TUFKO

(Izlazeći mrmlja za sebe) Uprtljajte mi, najbolje, i familije u kahvu!

ZEĆIRAGA

Šta je?

RABIJA

Babo, ja jutros hoću da izvadim šećer ispod sećije, kad iza džaka moja mejtefska ćesa, ona što sam je još u mejtef nosila. Nadula se, puna nečega:

otvorim, kad — imam šta i viditi! *(Pokazuje)* Evo ovoliko para! Pitam Pomoćnoga, on samo što me ne pribi! Uze iglu i zaši ćesu. Kaže da će i mene tako isprošivati ako ikom jednu rič o tome reknem! Otklen njemu tolike pare?

ZEĆIRAGA

Kući, goropadnice!... Tebe je jutros goropad popala! Počela si, evo, i po kahvama da se vucaš! Jesu li te to po ženskim odborima naučili?...

RABIJA

Meni, babo, bogme ništo sumnjivo!... Zar našoj kući u obraz može stati da ti pod starost hodaš po prisilnim radovima i robijama!...

ZEĆIRAGA

Ma šta je tebi, ženska glavo, danas?! Ti si šenula! Pare su naše, službene, komesijske! Tribaju Pomoćnom da u srezu digne dilidbu... Prispili plugovi, došao hajvan, a i prtenine svakakve, kažu, da je stiglo. Svit, bona, ovolika usta otvorio, pa kada srez, je li, razjagmi, onda neka ovaj naš kraj golom češe golu podnicu!

RABIJA

Jadna mu majka, bogme će se češati, neće znati kuda bi prije!

ZEĆIRAGA

(Plane) Marš kući! Marš tamo među žene, pa tamo prodaji zjala!... I ne znaš, jadna, ko ti je čovik! Glava ti ne zna šta ti jezik blebeće! Čovik bio pri sudu, tolike godine, podvornik... kakav podvornik: kad on ništo smisli — ministar, bona, da nauznak padne!... I sada — šta je? Šta ti fali? To,

je li, što nam je došo go u kuću? Nejma ništa? Nek nejma! Imaće! Kako umije, imaće! Ne udaje se danas za bogata, već za višta i na mistu čovika!...

RABIJA

Da si ti mene, bogdo, za crnog Ciganina dao!

ZEĆIRAGA

Da sam ja, bogdo, kamen misto tebe rodio!

RABIJA

Bogme si ti meni mlinski kamen o vrat obisio! Dan ne projde da me ne izbije, sva sam evo modra!

ZEĆIRAGA

Malo on tebe bije kolika ti je jezičina!... Umukni, svu ću te, velikog mi boga, na komade sasići!

RABIJA

Sasici! Ja s njime neću više ni jedne minute zajedno!

ZEĆIRAGA

Umukni, od tebe ću, valahi i bilahi, jufku načiniti!

(Poleti na Rabiju, ali zastane jer se pred kahvom začuju izmiješani glasovi)

SCENA ČETVRTA

ZEĆIRAGA, RABIJA, TUFKO, MUHTAR

TUFKO

(Viče pred kahvom) Muhtaru, ne mereš unutra, i gotovo!

MUHTAR

(Napola ušavši, nadvikuje Tufku pred kahvom) Kako ne mogu?! Ko si mi ti! *(Uđe)*

TUFKO

(Ulazi za njim) A ko si mi ti! *(Vuče ga natrag)* Nećeš, i bog! Zećiraga ima službenog posla! Muhtaru, ti si se meni navrh glave popeo!...

MUHTAR

»Ima službenog posla!« A ja nejmam službenog posla, je li?

TUFKO

Muhtaru, je li pečena penzija? Ja pečem bez penzije! *(Izlazi)*

MUHTAR

(Za Tufkom) E, na tebe ću već molbenicu za penziju slati!... *(Zećiragi)* Šta je ovo, Zećiraga, ako iko u ovoj državi boga priznaje? Trideset i sedam godina što muhtarski muhur nosam, na ovakvog se ukoljicu ne namirih! A pristojnicima austrinskim sam i sreskima ko u svoju kuću ulazio! *(Prema vratima)* »Peče bez penzije«! Ja sam, druže, ovim svojim tabanima za trideset i sedam godina ispeko penziju, da ima pravde! Misliš, meni je drago da mi veresije zapisuješ!... *(Zećiragi)* Zdravo uranio, Zećiraga!

ZEĆIRAGA

Uranio, Muhtaru, zoru privario! Tebi su, Muhtaru, Komesijina vrata u svako doba otvorena dok se ja ovdi išta pitam!... Pa kako si mi, muhtarino naša?

MUHTAR

Dobro, dragom bogu fala! Biće svašta, akobogda!... Kako si mi ti, Pomoćnikovice?

RABIJA

Dobro, kako si ti, Muhtaru?

ZEĆIRAGA

(Namigne joj da ide) E pa tako, ćeri, može taj ženski tečaj i u našoj kući, može, sine, i da je štogod više! Nek se narod *(namiguje Muhtaru)* skuplja! Nek se izgrađuje! Je li tako, Muhtaru?

MUHTAR

(Namigujući Zećiragi) Jȁkako, jȁkako!

ZEĆIRAGA

Pa gledaj nam štogod ručka, ćeri. Evo i Muhtar će nam na ručak.

Rabija kao da bi još nešto rekla, ali iziđe, namrgođena.

SCENA PETA

ZEĆIRAGA, MUHTAR

ZEĆIRAGA

Šta je? Govori brzo!...

MUHTAR

Mnoga roba dolazi!

ZEĆIRAGA

Jesi li ti nju svojim očima vidio?

MUHTAR

Vidio, pa čak i mazge!

ZEĆIRAGA

Kakve, jadan, mazge?! Šta će mi mazge!

MUHTAR

Ako ne tribaju tebi, tribaju lipoj viri Isusovoj, tribaju Anteljinim krečanama!... A da vidiš mazgi: lađe!

ZEĆIRAGA

Antelja malopri ništo proviruje u Komesiju, traži ništo onog svog Jozicu! Ahahaa, sićam se!

MUHTAR

A već o ovcama da ti i ne govorim...

ZEĆIRAGA

Ovce bezbeli presjednik sebi. Nakljuvio sam ništo. Psi! E, evo vam nȁ!

MUHTAR

Ima još ništo! Pokrupno, pogolemo!

ZEĆIRAGA

(Povukavši Muhtara) Kako bi bilo da priđemo časom u moju kuću, da nas ovdi ne zateknu...

MUHTAR

Nemoj, dvi riči samo.

ZEĆIRAGA

Krmci, šta su to još?

MUHTAR

Saznali su odnikud da će se ovom dilidbom naplaćivati r a t n e p r i z n a n i c e! Ko ima priznanicu da je našoj hoslombodilačkoj vojsci za vrime rata priloge davo, tome će se sad to vraćati u robi i hajvanu!

ZEĆIRAGA

Vidi! To onda ovdi u Komesiji ima njuškalo koje njima naše stvari dojavljuje!

MUHTAR

»Mi smo« kažu »davali partizanima kad im je bilo najgore, zar za to od njih nismo i dobili prizna-

nice? Pa red je da sada i nas država malo pomogne ovom dilidbom.«

ZEĆIRAGA

Pa to su oni čitav ratni plan sastavili!

MUHTAR

I još kakav! Spremili se pa drmaju ko što su i drmali.

ZEĆIRAGA

E, stanite, majčini sinovi, ima i u nas ratnih priznanica! I još koliko.

MUHTAR

Presjednik Trivun, koliko se zna, ima ih najviše.

ZEĆIRAGA

Ništa to! Ako bude malo, eno pisaće mašine, eno Pomoćne Sile, naštampaće nama njih Sila na sepete!... Nego, reci ti meni, je li ostalo na tome da se iz dilidbe namiruju najpri oni koji imaju priznanice?

MUHTAR

Nije. Priznanice se neće nikako namirivati!

ZEĆIRAGA

Štaaaa? Kako — »neće nikako«?! Ko kaže da neće nikako?

MUHTAR

Pomoćna Sila kaže.

ZEĆIRAGA

Ma šta kaže?

MUHTAR

Pa to.

ZEĆIRAGA

Ma je li on krenuo pameću?! Najpri, skupljaj priznanice, sakrivaj priznanice, ne kazuj nikom da će se namirivati priznanice, a sad — neće se namirivati! Velahavle, velahavle!

MUHTAR

He, he, to i jest ono! »Nek Vlasi i Šokci« veli »lipo misle da će se namirivati, pa nek samo nabiru priznanice, a kad dođe dilidbena sidnica, mi ćemo se« veli »najpri ućutiti dok oni istresu svoje priznanice prida se, pa onda vatru na Vlahe i Šokce: da je to sramota jedna, da je to bruka jedna pod nebom zakidati od usta golu-gladnu svitu koji je hoslombodilačkoj vojsci davo a priznanica nije primo ili ih je pogubio! I onda ti je lasno diliti kako mi hoćemo!« I poručuje ti *(metne prst na usta)*: O ovom — nikom ni riči!

ZEĆIRAGA

Jah, jah... Jah... Jah... O naučna čovika, Muhtaru brate!... Znao sam ja kakvu sam Silu uz Komesiju prislonio!

MUHTAR

Bogme i uza se zeta! *(Primiče mu se i tiho, namignuvši)* Namako je iz dilidbenog funda, to znam sigurno, i za tvoj dućan ništo espapa...

ZEĆIRAGA

Ha? Baš veliš?... To će se, brate, dati meni da prodajem na procenat... Ah, obisim ti, brate, i takav procenat!

MUHTAR

Obisim ga i ja, ali moramo se, Zećiraga dragi, između se koliko možemo pomagati.

ZEĆIRAGA

(*Prozre*) Tebi, Muhtaru, tvoj procenat usfaliti neće!

MUHTAR

Valja meni, moj Zećiraga, ovako starom, sva sela nogom obigrati i našoj lipoj viri Muhamed-Mustafinoj oči otvoriti, valja meni...

ZEĆIRAGA

Sad mi ništo pade na pamet. Da nije ko nakljuvio kako smo mi raspodilili dilidbu?

MUHTAR

Znamo samo: Pomoćni, ti i ja, i još bog jedini!

ZEĆIRAGA

Nećemo, bojim se, imati vrimena! Kud nas ovo ovako iznenada zateče!...

MUHTAR

Ostavi ti to meni! U brzini — brzinom i vištinom!

GLASOVI

(*Pred kahvom*) Japije, zamjeniče, ima koliko hoćeš, samo da je...

ZEĆIRAGA

Ćut, ćut! Eto ga, Suljo zamjenik.

SULJO

(*Pred kahvom*) Ma strpite se malo, ljudi, biće i eksera...

ZEĆIRAGA

Nemoj da bi se prid njim izletio, Muhtaru, kumim te velikim bogom; gori je i od Šokca i od Vlaha!

MUHTAR

Gledaj ti samo svoga posla.

ZEĆIRAGA

Mene pusti da govorim!

MUHTAR

Jok! Ti samo ćuti, pravi se nevišt! On će meni već uzeti udicu!

ZEĆIRAGA

Kakvu misliš udicu?

MUHTAR

Lipu bogme, samo slušaj i uživaj.

JEDAN GLAS

(*Pred kahvom*)... A baglame i srče, hoće li doći baglama i srče?...

SULJO

(*Ulazeći, osvrćući se nazad*) Manite me se, sada, narode, ima li igdi kakva baglama da je uglavim u glavu da mi se danas ne raspe!

SCENA ŠESTA

ZEĆIRAGA, MUHTAR, SULJO, TUFKO

SULJO

Zdravo, Zećiraga!... Što smo se ovo od juče ništo pomeli? Sve se sretamo, a nikako na okup? (*Ugledavši Muhtara*) Vidi Muhtara. Okle ti ovdi, Muhtaru? Otkad te, bolan, nisam vidio? Kako si, šta se radi?

MUHTAR

Dobro, bogu fala, nikad bolje! Raducka se pomalo ... Kako si ti, zamjeniče naš? Nejma te ništo ... *(Tufki)* Daj nam, Tufko, ispeci po kahvu.

SULJO

Poslovi, moj Muhtaru. Nije lahko ovolikom narodu dilidbu pravedno raspodiliti! Meni su sikira i trnokop, dina mi, ko jedno perce u ruci, a sad mi ova dilidba ko jedna kula na plećima! A ima ti ljudi i nepoštenih i svakakvih ... Već ostario si ko muhtar sa svitom deverajući!

MUHTAR

Znam, kako neću znati ... Još ono prije u bivšoj kraljevini, pih, lahko ti je bilo ono prije: sve strogoćom i pritegom nikom. Ali deder ti sad, majčin sine, deder sad leđa podmetni pa ponesi: danas se traži čojek koji zna s narodom iz lipa načina ...

ZEĆIRAGA

I, bogami, mlad, lagahan na nogama, koji more narod obilaziti i ubjenđivati.

MUHTAR

Jest, što kaže Zećiraga, mlad i poskočan. Evo, mene noge ostavile pa, dina mi, ni iz kuće ne izlazim. A, očiju mi, Suljo, da mogu, hodo bih vam po narodu, pomago svima ko da je i mene drug Pomoćni metno u ovu Komesiju ...

ZEĆIRAGA

U to, Muhtaru, niko ovdi ne sumnja! *(Namigne mu)* Nego, nemoj ti nama, brate, samo odmagati! Jer, ima njih koji nama i odmažu! Ima njih i u ...

MUHTAR

(Poprijеčivši očima na Zećiragu) Čujem, druže zamjeniče, da bi se ovom dilidbom narod mogo lipo pomoći?

ZEĆIRAGA

Bi, da se ne ubacuju upljuvci!

SULJO

Kakvi sad upljuvci?

ZEĆIRAGA

Eto Muhtara, eto nek ti priča.

Tufko stavlja pred njih kahve.

MUHTAR

Ah, svit ko svit, zamjeniče, gazijo naša: priča, izmišlja! I svašta viruje!

SULJO

A šta se to kao priča?

MUHTAR

Nije to, zamjeniče: kao priča. Nego se priča! I nije to da se priča, nego ti je to tako kako se priča!

SULJO

Šta je to sad odjednom tako?

MUHTAR

Ne znam, brate, samo se priča. Sela bruje! ... Mora da niko ubacuje goleme upljuvke!

SULJO

Ma dede, dede, kakve to upljuvke?

ZEĆIRAGA

(Sulji, ali kao za sebe) Kad bi bili samo upljuvci! Zna se: ko će kupus? Mudri Vaso. A ko će raso? Ludi Haso! ... Nećeš, bogme, ni rasola, koliko se

među nama muslimanima stanje obatalilo pa među nama nejma sloge!

MUHTAR

Ne znam, Suljo, direče od pravde, samo se priča. Kažu to da nama muslimanima nejma dilidbe, jer da nismo ovoga rata ni nastradali ni za hoslombodilačku borbu bogzna koliko dali... A, dobro, kumim te bogom, zamjeniče, šta su dali ovamo niki drugi?

SULJO

Priča se, priča! Pa kako da se i ne priča kad se naša Komesija ukopala u ovu Tufkinu konculariju pa samo kahvu na kahvu nadolivamo, niko nikud ne miče! Niko ne ide u narod i ne objašnjava! A zar ne bi Pomoćna Sila sam ovdi mogo da sidi i upravlja, a mi, da je sriće, kao jedni članovi da tkamo kroz narod?

ZEĆIRAGA

Tkao bih ja, u ovim godinama i s ovim sandžijama u krstima, druže zamjeniče, i objašnjavo na sva usta, ali ne može da me zapadne! Tkaju ovamo nika braća, baš gusto tkaju! Složno tkaju!

MUHTAR

Jest, što spomenu Zećiraga, svit naš muslimanski mnogo se tuži. »Tako je« veli »bilo i one prošle dilidbe, pa pravoslavni i katolici...«

JOZICA

(Proviri u kahvu kroz prozor) Da nije, drugovi, uvraćo tu drug Antelja?

MUHTAR

Jok. Izvolite naprid, druže Jozo!

Jozo ode.

ZEĆIRAGA

(Značajno pokaže glavom Muhtaru) Pogledajder! *(Sulji)* Mnogo se jutros ništo traže, druže zamjeniče! Da ne bude ko i prošle dilidbe!

SULJO

Šta je, brate, bilo prošle dilidbe? Ovaj malopri Jozica jest, ko jedan čovik nesvistan, bio malo više primako svome selu. Ali zar mu nismo skrenuli na to pažnju, i to opasno! Ali za sebe lično, iako jedan čovik slabostojeći, nije razrizo nijedne čivije, nijednoga zrna!

ZEĆIRAGA

Da je ikako mogo, pito bih ja tebe koliko bi razrizo.

STEVO

(Proviri kroz prozor) Zar nije tu drug Trivun presjednik? Kažu mi da me traži nešto. Hoće li danas biti sjednica?

ZEĆIRAGA

Ne znam, druže Stevo, presjednikova je volja.

MUHTAR

Blagoizvolite naprid, druže Stevo, blagoizvolite da popijemo...

(Pošto Stevo ode) Jah, žuri se čoviku!

ZEĆIRAGA

(Sulji, raširivši ruke i uvukavši vrat) Ne znam, zamjeniče, ali vidiš li ti ovo? Najvolio bih ja dignuti ruke odavle.

SULJO

Ma nemojte, ljudi, tako! Ovome se Stevi dlaka jedna ne može naći!...

MUHTAR

Ja bih tebi, zamjeniče, ne budi ti priminjeno, provuko jednu primidbu, ako se nećeš naći uvriđen.

SULJO

Što bih se našo uvriđen?! Ja kao mislim da u mojim nidrima ne zveče orasi.

MUHTAR

Ne daj bože, niko ne kaže! Ali, malo je takvih, gazijo naša! Zveče, kažu, u ovamo, nikoga, moj Suljo!

SULJO

A u koga to, bi li se moglo znati?

MUHTAR

Ne mogu ni ja da virujem. Iz mojih, Suljo, usta nisi čuo — u ovoga malopri, u Steve!

SULJO

U Steve?! A kakvi to orasi?

MUHTAR

Ja ne mogu da virujem. A ko bi se tome i nado?! Zazorno mi je i govoriti: golemi, kažu, i kakvi, kažu, orasi! Nađen je, kažu, i popis!

SULJO

Šta je ovo ništo odjuče?... Kakav sad popis?!

MUHTAR

Popis! Malo popio, kažu, pa mu ispo iz džepa! Pa ne lezi vraže — Alah dragi čuva lipu viru Muhamed-Mustafinu — išlo za njim dite jedno, naše, muslimansko, podigne, ponese kući, kad — ima šta otac i viditi: taj popis!

ZEĆIRAGA

Pravo si reko: bog čuva lipu viru Muhamedovu! Kazan halve ne žalim hodžama ispeći da se Alahu dragome na tom haberu izafaljuju!

SULJO

Od čega popis?

MUHTAR

Pravoslavni popis, bogme, koji je kriomice sastavljen! U popisu je, kažu, sve poimenice izređano kome će se roba davati. A nijedna se kuća u kojoj se klanja i prid Alahom dragim zemlja ljubi — ne spominje!

SULJO

Hajte, hajte, ljudi, ja Stevu znam godinama!... U koga je sada taj popis?

MUHTAR

Zna se... Nemoj, molim te, Suljo — nek ovo padne u tebe ko u bunar! Ali zatreba li, lasno ćemo doniti popis!

SULJO

Čudnovato, svit priča, a meni o tome niko ništa ne kazuje!

ZEĆIRAGA

Ne kazuje, jer nam narod više ne viruje! Di su nam oči, Suljo bolan? Pritegli Vlasi uza se i Šokčinje! Rade braća! A ovamo smo nika braća! Razrizuju, rasporizuju kako oni hoće — što ne bi, zapalo ih! Trivun sebi ovce, a Antelja mazge, a naša vira, to se zna: »Nije stradala, nije davala«!... Nekome medeni kolačići, a nekome gorki oraščići! Tako je, bogami:

nama šuplje ispod nosa!... Ja, Suljo, više ne smim prid narod! Eto tebe, eto njega, pa mu tolmakuj kako znaš i umiš!... Ja, dina mi, nejmam obraza ni ovom jadnom Tufki u oči pogledati.

TUFKO

(Ponio škaf da ga prolije, pa na posljednje riječi Zećiragine zastao, za sebe) Ha-aaa! Zato ovaj što malopri proviri i presjednik — zasili juče tu za hastal pa pišu ništo i šapa-šapa, šapore, ćuću-ćuću, ćućore! Ćućore-šapore!

SULJO

Šta šapore, šta ćućore?

TUFKO

Zar sam ja ništo reko? Ja nisam ništa reko!
Iziđe na stražnja vrata.

ZEĆIRAGA

(Sulji) Jesi li čuo?

SULJO

Dobro, ljudi, šta je vama?! Zar ste spali na to da slušate ovog božijeg matuha!

ZEĆIRAGA

Ja više ne znam ništa! Ja dižem ruke od svega!

MUHTAR

Ti ćeš meni za ovo oprostiti, Zećiraga: ja ne bih dizo!

ZEĆIRAGA

Vidi?! Onda, Muhtaru, svê pameti bunaru, sidi ti ovdi pa sijaj i komesijaj! Ja neću!

SULJO

A di je to dite što je našlo taj spisak?

MUHTAR

Poslušajte vi moju budalastu glavu, drugovi! Ja bih mirno i polahko! Ja bih čeko sidnicu. Pa pustiti najpri njih, nek oni govore prvi! A ja bih dotle dušu u se!... Možebit ovo i nije istina? Polahko, mirno. Ako bude...

TUFKO

(Uletjevši, zadihan) Velika se, ljudi, dumagija cestom ufatila! Vidi se kod Carskog hrasta!
Svi u isto vrijeme, trčeći na prozore i vrata.

ZEĆIRAGA

Kakva dumagija, bolan?

MUHTAR

Dilidba, eto je, dina mi!

SULJO

A sidnica neodržana! Sramota!

ZEĆIRAGA

(Trčeći ka vratima) Ide li dumagija direkten ovamo?

TUFKO

Direkten, Zećiraga! Grlja!

ZEĆIRAGA

Jȁ da igdi Pomoćne Sile, grom ga ubio?

MUHTAR

Jȁ dumagije, jȁ dumagije, praši ko švapska kolona!

ZEĆIRAGA

Muhtaru, evo ti ključevi, leti otvaraj moju magazu!... *(Trčeći)* Idem tražiti Pomoćnoga!

SULJO

Di su ostali članovi?

MUHTAR

(Trčeći sa svežnjem ključeva) Alah dragi da nam bude na pomoći!

SCENA SEDMA

TUFKO

(Dižući sa stola i perući suđe) Tufko, surutko misto pameti! Tufko, bog te u šumu okreno! Šta ti bî pa se opet zaboravi! Jeziče, jeziče, koji te šejtan odriši: Vlasi sidili i šaporili, ćućorili! Potegnu li me sada za svidoka, onda sam Vlahe na se navratio! I Vlahe i Šokce! Uh, šta uradih, jedan ti sam!...

Saginje se iza kahveodžaka i pere džezve i fildžane.

SCENA OSMA

TRIVUN, STEVO, TUFKO

TRIVUN

(Ušavši, najprije zastane i pogledom obiđe kahvu, onda, ne primijetivši Tufku iza kahveodžaka, pođe pravo put stola; za njim ide Stevo) Druže Stevo, hoćeš li i sada reći da sam čovjek starinski, ali ovo je, slave mi, ko da se tursko vrijeme vratilo! *(Ugledavši Tufku koji se digao iza kahveodžaka)* Lijepo, velim, Tupko, vrijeme jutros, gora lista, tica pjeva, vesela kosovica, jednako svakoj vjeri »dobro jutro« i »sabajrola« viče... Sabajrola, Tupko!

TUFKO

Dobro jutro, presjedniče. Najbolje je kad je insan zdrav, druže presjedniče.

TRIVUN

Jest, što kažeš: kad je zdrav, odmah ti je i zadovoljan. Nego, Tupko, živ bio bi li ti...

TUFKO

Bih, druže presjedniče, bih, odoh ja! *(Polazeći)* Znam, imate posla, službena tajna je službena tajna.

TRIVUN

Bježi, Tupko, mani se tajni! Mi pred tobom nemamo tajni! Ti si nama, svete mi nedjelje, kao jedan član Komesije!... Nego, mislim da odeš malo kući Zećiraginoj pa da vidiš je li aga usto i misli li ovamo.

TUFKO

Fala ti, presjedniče, i di čuo i di ne čuo! I vi svi meni ste kao moji članovi, hoću, što ne bih... *(Izlazeći, pokrio oči i uši)* Oči: ništa niste vidile! Uši: ništa niste čule!

TRIVUN

(Kod stola, driješeći svitnjak i skidajući ključ sa njega) Druže Stevo *(podigavši visoko ključ)*, nisam vjerovo ni ja! Ne mogu ni sada pravo da vjerujem! *(Vadeći iz fioke tabak i pružajući ga Stevi)* Evo! pismen si. Bi li mogo poznati čija je ovo ruka?

STEVO

(Uzimajući tabak i okrećući ga u ruci) Ruka? Ovo je kucano na mašini.

TRIVUN

(Samozadovoljno) Da nijesi možda kuco ti?

STEVO

Otkud ja?!

TRIVUN

A otkud ja?! Nego, dede vidi šta je nakucano?

STEVO

(Čitajući za sebe, razlažući riječi) Ibro Haskić... Mujo Huskić... Salko Sejdić, Mušan Selimović... Meho Alihodža... Haso Muminagić... Suljo Salkić...

TRIVUN

Imenâ slatkih, lijepo li ih je slušati, Kosovo se u čovjeku topi! Omrknućemo, Stevo, dok ih sve izređaš. Pa da: borili se ovoga rata, slavo moja, pa ih malo ostalo!...

STEVO

(Za sebe) Pomoćni jedini ovdje kuca na mašini. *(Trivunu)* Ovo je kuco Pomoćna Sila!

TRIVUN

Pomoćni, nego ko! Ne mislim da je moj djed Mikailo! Tako je to, moj Stevo: mi *(pokazuje kažiprstom)* na mašingeveri, a oni poslije ovako *(zaigra sa svih deset prsta)* na ovoj itroj kljucalici!... Dede sada, čitaj nam sela!

STEVO

Selo Sastavci...

TRIVUN

Zna se: Zećiragino selo na prvom mjestu! Pa da: to je nama naša borba dala!

STEVO

(Nastavljajući da čita) Gluha Bukovica...

TRIVUN

Zet odmah do punca! Sretna sela, slavo moja! Dâ mu se u puncu, dâ mu se u juncu!

STEVO

Selo Puze...

TRIVUN

Tako, tako... nek i drug zamjenik Suljo pomuze! Neće Suljo, čestit je Suljo, druže Stevo!

STEVO

(Plane) Ovo mi plijenimo!

TRIVUN

(Pokušavajući da mu uzme spisak) Ne, Stevo, krsne ti slave, izgorjesmo!

STEVO

(Otimajući i stavljajući u džep tabak) Ovo ja plijenim!

TRIVUN

Ti plijeni. Ja ne smijem!

STEVO

Kako ne smiješ?! Zašto ne smiješ?!

TRIVUN

Ništa se ti meni ne čudi, druže Stevane! Ne znaš ti koliko se zlovjera na mene naoštrila! Ja sam im »u duši četnik«, ja sam kriv što mi je bog dao pa imam! Ja sam kriv što hoću svome postradalom narodu, što nisam rad da oni eto tako vuku sebi! Kriv sam, brate, što se onako ne umivam i ne klanjam ko oni!... Ti plijeni, ja ne smijem!

STEVO

(Gleda ponovo u spisak) I Suljo!

TRIVUN

Eto vidiš: i Suljo! Ono jest, kad su nas ustaše klale, nije da nije sakrivo Srbe na svom tavanu, a srpske žene u zar. Nije da nije četiri godine skupljo priloge za našu vojsku. Al... mudar je neko, moj Stevane! Znali su takvi šta će nakraju biti, pa eto zašto su tako radili! Pa i danas — slomi se od posla za narod! Svi oni rade samo dok državi omile! A kad joj se podvuku pod rep...

STEVO

U redu! Ja ovo plijenim!

TRIVUN

Ja — ne bih.

STEVO

Kako »ne bih«?!

TRIVUN

Vruć si ti, druže Stevane! Svi smo mi Srbi takvi! Da mi nismo tako naglili, manje bi nas izginulo!...

STEVO

Nego šta bi ti?

TRIVUN

Znaš li ti šta oni snuju? Da podijele tobože u itnji, bez sjednice. Zato treba itro sazvati sjednicu!

STEVO

I ja mislim tako. *(Udari po spisku)* Pa im ovo kresati nemilice!

TRIVUN

E, to je muka! To nećemo moći! Slabo ćemo mi da krešemo kad su s njima katolici!... E, moj Stevo, pošten li si!

STEVO

A mi ćemo onda konferenciju, pa pred narod!

TRIVUN

Kad oni podijele, onda ti sazivaj konferenciju! E, moj Stevane, prepošten si!

STEVO

E pa nebo mu njegovo, ja onda ne znam šta bi ti htio!?

TRIVUN

Čekaj. Tebi je poznato da je svako selo dalo cedulju svojih najprešnijih potreba.

STEVO

Pa znam.

TRIVUN

(Vadi iz fioke kuvertu cedulja) Evo tih cedulja. A znaš li ti sada šta je Pomoćni uradio?

STEVO

(Ne snalazeći se) Šta je uradio?

TRIVUN

Za svako to selo napiso lažnu cedulju. *(Vadi iz fioke drugu kuvertu)* Evo i tih lažnih cedulja!... Sve sam ih pregledao. Na ovim lažnim ceduljama: ko im je u volji, tome je dato više. Ko im ne miriše, tome manje. A onda, iz ovih lažnih cedulja misle da na sjednici čitaju tobože kao iz pravih! A taj popis — to im je prepis ovih lažnih cedulja, i taj prepis misle da pošalju u srez kao zaključak sjednice!

STEVO

(Grabi jednu pa drugu kuvertu) Daj mi sve to! Pa da ih ja malo na sjednici priupitam...

TRIVUN

(Uhvati ga za ruku u kojoj drži kuverte) Ne!

STEVO

Kako sad ne, nebo mu nebesko?!

TRIVUN

Nije stvar u tome, brate mili!

STEVO

Nego u čemu?

TRIVUN

U tome, druže, da na logama jazavce povatamo!

STEVO

Pa kako misliš, zvijezdu mu njegovu?

TRIVUN

Lako! *(Turi mu prave cedulje u džep)* Prave cedulje sebi u džep. I taj prepis lažnih cedulja. Pa na sjednici kad počnu da čitaju iz lažnih, ti otrpi najprije nekoliko slučajeva, a onda prave cedulje iz džepa pa tres — dede da vidimo slaže li se to s ovim ceduljama, a one njihove cedulje zgrni ispred njih da ih slučajno ne smaknu... Onda ti je lasno konferenciju, pa da gledamo njihov obraz i krešemo njihove zazubice.

STEVO

Kad misliš sjednicu?

TRIVUN

Ja bih odmah! Ali ne mislim ja, brate, ništa! Pitaj Zećiragu, pitaj Pomoćnu Silu misle li sjednicu i kad misle sjednicu. Punac određuje, zet zakazuje!

STEVO

(Polazeći ljutito) O, jazavci jedni! *(Zalupi vratima za sobom)*

SCENA DEVETA

TRIVUN

(Ushodavši se po »kahvi«) Ispod onoga ste noža vrat izvukli političkim načinom! E nećete ispod ovoga, skotinje jedno! Sada ćemo bez noža!

SCENA DESETA

TRIVUN, ANTELJA

TRIVUN

(Ugledavši Antelju, zastane) Bježi odavle, Antelja, molim te!

ANTELJA

Pomozi bog. Šta je...

TRIVUN

Bježi, nije dobro da nas ovdje zatiču nasamo!

ANTELJA

Ko da nas zatekne?

TRIVUN

Što se nešto odjutros slabo prisjećaš?

ANTELJA

Krvi Isusova, zar je dotle došlo? U jednoj komesiji sidimo, a od tih balija zar ni dvi riči unakrst ne smimo.

TRIVUN

Ne smijemo. Eto dotle je došlo. Da te, po nesreći, nije vidio Zećiraga?

ANTELJA

Nije. Ali vidio sam ja njega. Otrka nekud na konju ko vilen.

TRIVUN

Pazi ti šta govoriš i prid ovim Tupkom... Ja više ocu rođenom ne vjerujem! Pere li se on, bolan, ne vjeruj ti njemu! Danas sazivam sjednicu!... *(Poletjevši vratima, pa malo zastavši; udarivši se po čelu)* Oh, jest, slave mi! Umalo ne zaboravih da ti kažem! Sav sam se jutros obeznanio. Jesi li čuo za priznanice?

ANTELJA

Donio sam priznanice.

TRIVUN

Ne, za živu glavu ne!

ANTELJA

Ma šta ne?

TRIVUN

Ne nipošto, nemoj da bi bio lud pa priznanice danas na sjednici potego! Ne bi ti ni u snu snio šta su oni nama Srbima i vama katolicima smislili! Pomoćni je slago! Priznanice se ne namiruju! Turkesnice su to saznale, pa hoće da se na današnjoj sjednici kao od svoje volje priznanicâ odreknu, a nas da nasuču pa da tražimo da od države svoje naplatimo i samo da se osramotimo!

ANTELJA

O, pripredene vire, Isuse Hranitelju! Borami su u devet voda pripranil... Znaš li ti šta mi kaže fra Jure: »Moj Antelja,« veli »danas će ti za potribe krečanâ dodiliti mazge, a sutra će ti oduzeti i mazge i krečane!«... Nešto bih ti reko, Trivune, ali ako će umriti u tebi!

TRIVUN

Antelja brate, ako su se naši krstovi malo razmakli, da se bar mi jedan drugome primaknemo.

ANTELJA

Fra Jure je to kazo meni. Ali ja ne rastavljam: ko da je kazo i tebi! »Ovom dilidbom« veli »oni zamazuju oči narodu! Pa« veli »ako si rad svome narodu, a ti gledaj da ga ova dilidba mine. Nek se« veli »jednom zna čija je ovo država!«

TRIVUN

I imate, brate, popove! Tako i jest. Nek se zna da je ovo turski pašaluk. Ne treba nam djelidba! Nek je raznose Turci! Ne trebaju nam priznanice! Ali, svetoga mi Jovana, ubrzo će im prisjesti!...

ANTELJA

Još bih ti nešto reko, al ovo, Trivune, o glavu! Fra Jure kaže neka naši dobro oči otvore, neka pripaze šta rade! »Ni list« veli »neće opasti, a ovo će privrnuti!«...

TRIVUN

To na moje uši nije ušlo! I meni je tako nešto dojavljeno s ovamo jedne strane. Ovo, Antelja, na moja usta nije izišlo!... Moli se bogu: vrijeme prevrće! Samo, olovom usta zalij! *(Odlazi)*

SCENA JEDANAESTA

ANTELJA

»Olovom usta zalij«! Da ova vučina ništo ne sprema s ovim priznanicama, psi mu grob grebali? Da nije ništo s balijesnicama sperio? Antelja, Vlahu nije virovati! Čuj ti samo: »ovo će privrnuti«!... I hoće, nemoj misliti da neće! Ali, kad privrne, drukčije ćemo malo s vama nego prošlog rata, druže Trivune! Braćete vi onda kožu na šiljak!...

SCENA DVANAESTA

ANTELJA, JOZICA

JOZICA

Faljen Isus, druže Antelja, *(kopajući po džepu)* ja evo najzad donesoh popis dilidbe za ona naša katolička sela, kako si mi kazo.

ANTELJA

Moj Jozo, moj! Sačuvaj ti sada taj svoj popis ako te digod pritira!

JOZICA

Kako to? Eno dilidbe — ide!

ANTELJA

Ide, ide — samo kome ide? Da ništo ne bude opet nikome kapom a nikome šakom!

JOZICA

Ma neka bude i šakom, zauvar je čoviku siromahu kad mu i muva u usta uleti...

ANTELJA

Pa veliš da i naša vira dobro zazine! Moremo mi zazinuti odavle do Biograda, dilidba će brači u usta!

JOZICA

Lipo je i to čuti — ali šta smo to mi bogu skrivili? Zašto? Zašto?

ANTELJA

»Zašto«! Zato, vele, jer da ćemo mi katolici primati crkvenu zemlju.

JOZICA

Ko to veli?

ANTELJA

Natuknu tako braća pokome-nekome, ko umije dalje kroz uši provući pokome-nekome... Sastaju se braća, bratski, a sve nama iza bratskih leđa, pa dile dilidbu između se ko svoju ćaćevinu, a nama ako ostane koja mrva sa sofre! U srezu je, saznao sam, odlučeno da se sve podili njima!

JOZICA

Ma ko to kaže?

ANTELJA

(S prstom na ustima) Anđeo čuvar kaže... Ja, Jozo, u poštenje tvoje virujem ko u svete sakramente, ali to me ne pitaj ko kaže! Ne triba nam *(uzimajući popis)* ništa! *(Derući ga)* Evo ovako: mi ništa nećemo tražiti. *(Trgajući popis na sve sitnije komadiće)* Nek dile, nek uživaju! Mi ćemo ćutati! Trpiti! Nek dile! Providnost će i nama jednom zvizdu betlehemsku upaliti! Odsada pa za iljadu godina!

JOZICA

Dugo, borami, Antelja, narodu iljadu godina čekati — kako ćeš prid narod?

ANTELJA

Svitla obraza! To je najlakše! Kazaćemo mu što jest. Neka zna da je pastorak.

JOZICA

Isuse blagi, jâ zauzlana vrimena!

Vani se u tom trenutku očuje buka. Antelja i Jozo zgledaju se u jednom trenu ćutnje.

JOZICA

Eto je, ide! Dilidba! *(Potrči prozoru)*

ANTELJA

Nek ide. Neću ni da je gledam.

JOZICA

Jâ grdne stoke, svi anđeli nebeski, jâ grdne kolije, oblak sunce zakrilio! Gazda Antelja, pa ovo je carski karavan!...

Seljaci koji se napolju cijelo to vrijeme muvaju počeli su najprije da proviruju, a onda postepeno da se vještaju po prozorima.

ZEJNIL

(Promolivši glavu kroz jedan prozor) Ljudi, drugovi, jâ dilidbe, jâ dilidbe, bog dao — Crna Rika nadošla! E slatka Komesijo, fala vam i di čuli i di ne čuli, u ime nas ovamo naroda. Hoće li se ovo diliti odmah, šta biste vi rekli, drugovi?

JOZICA

Nego šta ti misliš, valjda da ovdi gnjije i krepava!

PRVI SELJAK

(Kroz prozor) Pa okrenite se malo, mili članovi, i na naše ovamo selo Rupe! Naše Rupe i ne vidješe se one prve djelidbe!

HODŽICA

(S drugog prozora) Nemoj ti, druže, računati onu prvu dilidbu! Ono ti je bilo diljeno onako od oka. A sada ćemo, dina mi, najpri dobru bismilu potegnuti pa onda diliti!... *(Antelji)* Je li tako, slavni druže člane?

ANTELJA

Ne znam, druže efendija, ja nisam Komesija, ja sam samo kao jedan pozadnji član...

DRUGI SELJAK

Samo dogovorom, drugovi braćo! Bolje neka se dili pravo, pa makar i sporije!

PRVA SELJANKA

(Sa svog prozora) Vidi, »sporije«! Mora, ti tamo, da su u tebe puni i ćupovi i trapovi, kad bi ti sporije!

DRUGA SELJANKA

(Unoseći se kroz prozor preko jednog seljaka) Koji to tamo govori da bi sporo? Ja bih tebi, druže, kukuruzni otučak u zube da glođeš, pa da vidimo bi li sporo!... Drugovi odbori, ne zarezujte vi, molim vas, ove mudrijane!

ANTELJA

Ne znam ništa, široki narode. Evo vam astala, evo vam klupâ komesijskih, pa sidite i razrizujte kako god hoćete!

TREĆI SELJAK

Onda i bi bilo pravde!

ČETVRTI SELJAK

Sad, ljudi, ima dilidbe ko božijeg davanja! Sad vam je lako pravo!

JOZICA

Odbij, odbij, narode, od Komesije! Šta ste se ovdi iskitili ko čvorci? Odbijajte, čujete li!

PRVI SELJAK

Ja sam, drugovi, došo ko jedan delegat ispred sela Rupâ! Ne tražim sebi, ali nek se ne zaobiđu Rupe!

HODŽICA

Ti tamo, Rupalija, jednom već zaveži! Ima, efendum, rupa još osim tvojih Rupa!

Sa posljednjim povicima seljaka po prozorima izmiješala se buka djelidbe koja već pristiže. Bleka ovaca, mukanje marve i roktanje svinja, zuka motora, škripa kolskih točkova.

DRUGI ČIN

Isti dan, popodne.

SCENA PRVA

ZEĆIRAGA, SULJO, TRIVUN, STEVO, JOZICA, ANTELJA

Sjede; rasporedili se gdje je ko našao da mu je najzgodnije za sjednicu koja treba da počne. Svi najprije dugo ćute, onda najzad . . .

ZEĆIRAGA

Izlipotava se! Hora, braćo, od svačega.

TRIVUN

Velika ora. Prava *(namigne Antelji)* poljoprivredna ora

ANTELJA

I poljoprivredna i, borami *(uzvrati migom Trivunu)*, politična. Izlipotava, bogu fala.

Opet ista ćutnja.

JOZICA

(Zaškilji prema Antelji) Stolitni kalendar kazuje da će i ove godine biti suša . . .

TRIVUN

Svašta može biti, ne daj bože.

ZEĆIRAGA

Bi moglo biti, nije da ne bi. Ne daj vam, bože, braćo, ovih sandžija!

STEVO

(Sa grimasom prema Trivunu) Čuvajmo se promaje, Zećiraga. Ja se u ratu smrzo, pa i danas nosim u kostima. A kosti mi kazuju — vrijeme će preokrenuti.

SULJO

(Jednim okom dobro zaškilji prema Zećiragi) Ma i meni ništo liva strana sluti.

TRIVUN

U božijoj je ruci, što kažu stari ljudi. A mi smo u božijoj ruci baš ko šaka lješnika.

ZEĆIRAGA

Bude li među nama sloge i budemo li se spram naroda okretali ko spram sunca suncokret — ne bojim se ja!

SCENA DRUGA

PREĐAŠNJI, MUHTAR

MUHTAR

(Sa jednog prozora) Selamun alejkum i pomozi bog, velevažna kito i sidnico! *(Preleti na drugi prozor)* Mašala, mašala, jâ kako vas je lipo pogledati tako složne i nahorozne Selam vam je narod i široka masa narodna! *(Pa s trećeg prozora)* Pomoćna će Sila namah! Posla moje dite po mašinu pisaću. Jâ privržena hopćoj stvari čovika, veleslavni drugovi! Taj mašini pisaćoj ne da od sebe!... *(Ugledavši Silu)* Eto ga! *(Poleti mu u susret)* Mašala, Silo...

SCENA TREĆA

PREĐAŠNJI, POMOĆNA SILA

POMOĆNA SILA

(Ušao i gleda još napolje na vrata u kojima stoji Muhtarov dječak sa pisaćom mašinom) Gladnih ovih masa, stočni im značaj i ponašanje! I bezobraznih! Jedva se probih! Iz očiju vade! Moro sam prosuti lažno obavještenje da ova roba ide za omladinsku prugu! Drukčije ih se ne bismo otresli!... *(Povlačeći malog unutra)* Jesam li ti stotinu puta reko da ne okrećeš ta slova trbuhu, analfabetski bumbaru! Sve polomi! Ko da te je kozar nogom smišljo a ne naš veleuvaženi Muhtar! *(Pokazujući mu rukom na sto)* Metni ovdi, oprezno, po svoj mogućnosti!... Zdravo, drugovi! Presjedniče, sazivaj sidnicu!

TRIVUN

Sazvana ti je evo, druže Pomoćni.

POMOĆNA SILA

(Uvukavši papir u mašinu) Pa da počnemo, drugovi, vidite li vi ovoga krkljanca i problehuma!

TRIVUN

Jest gužva!... Na tebe se čeka, druže Pomoćni!... *(Pogledavši značajno u Antelju)* Ja velim, drugovi, najbolje da nam drug Pomoćni povede sjednicu.

ZEĆIRAGA

Što brate, Pomoćni?! Mogo bi i ti, presjednik si!

TRIVUN

Bih, ne velim, al on je, brate, i vještiji i promišljeniji.

ANTELJA

I tankovitiji, i naučniji, borami!

STEVO

(Namigne Trivunu, na adresu Suljinu) Vješta glava — iljadu brava.

JOZICA

Višta ruka pomuze i u gori vuka!

POMOĆNA SILA

Pa baš kada taj mandat toliko na mene navaljujete *(vadeći papir iz džepa)*, moliću lijepo, prislušajte dnevni... *(pogledavši oko sebe)* Sidnite, drugovi, ovamo bliže, za hastal!

TRIVUN

Neka nas ovdje, druže Pomoćni.

ANTELJA

Čućemo se lipo i odavde, samo kad je kod nas ljubavi i sloge.

ZEĆIRAGA

Vala baš. A nek imaš, brate, i slobodnije ruke oko sebe.

SULJO

(U dosluhu sa Zećiragom) Svejedno. Što ne vide oči, čuće uši.

STEVO

(Pogledavši u Trivuna) Počinji ti samo! Neko na uši, neko na oči!

JOZICA

Kad nas vodiš ti, silesijo naša, ne triba nam ni na oči ni na uši! Glavno je da mi ovaj posao *(namigne Antelji)* čas-prije miroljubivo smirimo!... Od

nas ti se daje rič, druže Pomoćni. Moramo, braćo, imati duše, izgladni onaj jadni ajvan!

POMOĆNA SILA

Pa da otvorim stvar nezaobilazno. Drugovi, članovi ove Dilidbene komesije, moliću lijepo, priosluhnite najpri dnevni red... Da ne bih duljio, drugovi, i zanosio diskusiju na krive terene... Ko što pravilno reče... mislim drug Jozo, stoka je gladna i prilično sustala, dilidba je cilokupna stigla, narod naš postradali i ogolili čeka sa aždahinim ustima, situacija je krupna... Moliću lijepo, da ne duljim: Prva tačka: namirivanje, s pomoću božijom, ratnih priznanica iz dilidbenog fonda. *(Nakašljavanje i međusobno podgurkivanje onih koji znaju kako će se dijeliti)* Druga tačka: namirivanje ostalog naroda. I treća tačka: mišovita... Slažete li se, drugovi, sa podnesenim dnevnim redom i programom?

TRIVUN

Slažemo, braćo — ko se ne bi složio.

ANTELJA

Slažemo, brate, složna braća kuću grade.

ZEĆIRAGA

Tako je, brate! Za složne su konje kola pravljena, a za nesložne kandžija.

POMOĆNA SILA

Moliću lijepo, drugovi, da se u službeni govor kandžije ne upliću!... Drugovi, meni je u smislu Pomoćne Sile dužnost najsvetija da vam strogo obrlatim pažnju na najnoviju uredbu: Ko se od ove današnje dilidbe ratnim priznanicama ne namiri sada, ukida mu se važnost istih ratnih priznanica, te pre-

ma tome slobodno može njima vatru podlagati — po slovu gori navedene uredbe! Zato je država i poslala masama narodnim ovoliku dilidbu da se mogu podmiriti priznanicama za ono što su vojsci narodnoj u bivšem ratnom stanju davale... Eh, pa moliću lijepo: ko ima šta povodom namirivanja ratnih priznanica?

Nastaje ćutnja, duga, tvrdoglava.

POMOĆNA SILA

Slobodno, drugovi! Kome dolazi volja na rič? *(Opet ćutnja)* Moliću lijepo, nemojte se pasifizirati, drugovi! Uredba vam je razobrazložena... Hoćeš li ti rič, druže predsjedniče?

TRIVUN

Bih drage volje, druže Pomoćni, ali sam nešto danas ko sapet pa ne umijem ni bijele ni crne! Ne znam šta mi je... Eto Zećirage, neka on otpočne! *(Zećiragi)* Ajde, Zećiraga, mi svi brez razlike vjere u tebe ko u vaš ćabenski kamen gledamo!

ZEĆIRAGA

Ja mislim, Trivune, brez razlike vire, da bi nam ti mogo ovdi biti prvi hadžija! Presjednik si, a i priznanicâ je u tebe najviše, ti si nemilice davo našoj hoslombodilačkoj vojsci!... *(Zastane)* Ili, da otpočne drug Antelja! Davo je, znamo, i on, ali je ritko kada koju priznanicu htio primiti, pa velim da počnemo s onima koji priznanica najmanje imaju...

TRIVUN

Ne znam šta veliš ti, druže Antelja?

POMOĆNA SILA

Dodiljuje ti se rič, druže Antelja!

ANTELJA

Fala ti lipo, druže Pomoćni! Dodili ti rič kojem boljem govordžiji. Ja sam uvik najvolio biti na repu...

Opet ćutnja.

POMOĆNA SILA

Hoće li još ko rič? *(Ćutnja)* Daklen, niko od prisutnih ne želi rič?... Eh, pa moliću lijepo, neka zainteresovani narod i drugovi posli ne rone rosne suze na mene! Ja ovdi nisam telal da derem svoje nesebično grlo, ali mi je dužnost da vam poslidnju opomenu u uši ulijem: ako je nikome morebiti malo zazorno da namiruje priznanice sada, ili morebiti misli da će ih posli namiriti bolje, vrši promašaj svoje opravdane fajde, jer posli ove dilidbe može priznanice prosuti u vitar baš ko suho lišće!

Ćutanje.

SULJO

Guraj drugu tačku! Kog đavola da ovdi zube tupimo: ko priznanice bude imao, ne boj se, doniće ih ovoj Komesiji!

STEVO

Tako je. Guraj dalje. Dajde sada glavnu tačku!

JOZICA

Borami, guraj i mimo mene! Moj kućerak za vrime rata desio se na ničijoj teritoriji, pa su mi partizani ritko uvraćali. Jesu mi jednom kajmak pojeli, ali — u zdravlje im bilo!

POMOĆNA SILA

Nisam ja ovdi došo zato da guram, moliću lijepo, vaše kajmake i priznanice!... U redu, ko hoće,

nek se namiruje, ko neće, dobro i jest: kajmak će ostati narodnim masama!... *(Pogledavši po svima)* Učini mi se, drugovi, da niko zaiska rič?

TRIVUN

(Obazirući se) Ja nešto ne čuh... *(Diskretnim prstom na ustima upozorava Antelju)*

ZEĆIRAGA

Da nisi isko ti, druže Antelja?

ANTELJA

Nisam, ako nisi ti?

Ćutnja.

POMOĆNA SILA

Daklen: niko ne traži rič? *(Poslije ponovne ćutnje)* Onda, moliću lijepo, da kristališemo ovaj zaključak: Pošto je diskusija istrpljena, to se okrunjuje sljedeće... *(Sjeda za mašinu i kuca, te pošto otkuca, čita)* Okrunjuje se sljedeći zaključak: Svaki onaj nehajni ili lahkomisleni pojedinac koji eventualne priznanice ne namiri sada, proglašavaju mu se za nevažeće... I ovo još da dodam: te ih slobodno može da stere pod marvu kao stelju!... *(Sjedne i počne da kuca)* Te ih slobodno može da stere pod marvu kao stelju...

ZEĆIRAGA

Vidi! Kako »pod marvu stelju«?! Ne slažem se! Hoću rič!

POMOĆNA SILA

(Koluta očima u Zećiragu) Ne batali nam, Zećiraga, zaključka jednoglasnog! Zaključak je metnut u mašinu — baš ko šećer u kahvu!

ZEĆIRAGA

Ljudi božji, ne može to tako! Nije to tako: dati hoslombodilačkoj vojsci toliki mal i hranu, pa sad »pravite od priznanica pod marvu stelju«!

Antelja skočio i zaprepašten gleda Trivuna, Trivun Antelju. Kod ostalih zbunjenost i radoznalost.

POMOĆNA SILA

Molim najupornije, Zećiraga! Ne prekidaj me u izvršenju!

ZEĆIRAGA

Ako ovdi ima trun jedan pravde, meni će se dati rič!

POMOĆNA SILA

(Zasiječe prstom) Trgaš nam i strmoglavljuješ dnevni red!

SULJO

Pomoćni, pusti čovika neka rekne!

STEVO

(Sulji) Ma šta se to ti miješaš?

ZEĆIRAGA

Ma kako stelju? Zar ja vojski hoslombodilačkoj davo od vola do pileta, pa sad »pod marvu stelju«!

ANTELJA

A tako, je li, Trivune: priznanice, je li, ne vride?! Tvoj i moj krst nikad više zajedno!... *(Diže dva prsta Pomoćnoj Sili)* Pomoćni, kratku rič! Drugovi, ja sam uvik bio, što je reći, jedno uho uz narod, i ja najbolje znam kako on diše! Ja znam da u narodu našem džaba gnjije ratnih priznanica ko pod hrastom žira, ali naš je narod stidljiv pa neće

da ih namiruje, a time šteti i sebi i državi! Zato je svaki od nas dužan i u ovome prid njim ovan prid-vodnik biti, pa dobro prid njim klepkom drmati! *(Vadeći iz džepa zavežljaj priznanica i stavljajući ih na sto)* Zato ja prid vas mećem ovo malo svojih pri-znanica, ne bi li se narod u nas ugledo!

TRIVUN

(Za sebe) O Muktaru, bršljane oko vrata! *(Vadeći iz džepa svoj zavežljaj priznanica i udarajući njima po stolu)* Kad god je, drugovi, bilo da se pred narodom svjesnom klepkom drmne, ja sam vavijek drmo objeručke!

ZEĆIRAGA

Pomoćni, daj i meni besidu!

POMOĆNA SILA

(Razvezujući priznanice podvikne na Zećiragu) Molim te, Zećiraga, ne ometaj mi primo-predaju! *(Razvezujući jedan zavežljaj)* Vidiš li ti koliko je ovoga materijala?! Stani da najpri ovo pribrojimo!

ZEĆIRAGA

Ama šta »stani«, zašto »stani«! Stani ti! Ma pu-stite mi srcu odušak, da kažem! Ono, našlo bi se i u mene priznanica, ali ja ih se, prid ovom slavnom Ko-mesijom, s draga srca odričem!

Kod Antelje i Trivuna zaprepašćenje.

TRIVUN

(Antelji) Kako? Kako, kako?!

ANTELJA

Šta reče?

ZEĆIRAGA

Odričem, sve ijedne odričem! Što sam ovoj na-šoj ljubljenoj posliratnoj državi dao kad je bila ko gnjida, to sam dao prosta srca, i prosto joj bilo! Sve joj oprašćam, ko što je i ona *(na račun Trivunov)* oprostila nama, oprostila sve!

TRIVUN

(Antelji) Šta je ovo?! Kako sad ovo?!... *(Zećir-agi)* Pa ti, brate Zećiraga, maloprije reče da se ne odričeš?!

POMOĆNA SILA

Moliću lijepo zainteresovane stranke da se ovdi prihvatno ne priupitkuju!... Da se odriče — to je reko! To smo svi čuli, kome nisu drvene uši!

ZEĆIRAGA

Odričem, tvrdo odričem! Što ova usta rekoše, ne porekoše! Ali, dina mi moga, i ne odričem!

POMOĆNA SILA

(Izdere se na Zećiragu) Odreko si se! Vidi sad! Otkida ti se rič!

ZEĆIRAGA

Ma pustite me da reknem! Odričem, ali hoću da mi država dâ u ruke ništa više nego samo jednu pri-znanicu u kojoj će mi se priznanici crno na bilo pri-znati da sam se ja ovih priznanica odreko! I neću više ništa nego samo to da mi se u tu priznanicu upiše da mi se priznanice jednom isplate, ali samo — ako se kada slučajno državi kesa privrši! Ako joj se ne privrši — prosto joj bilo! A sada se odričem! Jer, ja nejmam duše da sad, u ovoj nevolji, otkinem od gola-bosa naroda! To kažem prid Komesijom, to

ću reći prid narodom, prid vladom, prid cilim svitom, svitla čela!

ANTELJA

Čivijā mi na križu Hraniteljevom, Zećiraga, ko da si mi sa jezika rič skino! Tako sam baš i ja mislio: odričem se i ja! *(Hoće da pokupi priznanice sa stola)*

TRIVUN

(Pojuri za Anteljom ka stolu) I ja!

POMOĆNA SILA

(Poklopi priznanice) Druže Antelja, moliću lijepo, druže presjedniče, moliću lijepo: bijenome se kasno kajati! Žalosno je, drugovi, da se na primjer ovakvi naprimjeri, ovakvi interesenti kod nas rukovodilaca ispoljavaju! *(Trivunu i Antelji)* U redu, odričete se i vi, ali — mećem vas u mašinu *(počne da kuca)*... odriču se i drugovi Trivun i Antelja, ali u škripcu hopće većine glasova!... *(Na Trivunove i Anteljine povike skoči)* Moliću lijepo, priznanice su pale *(lupi šakom po stolu)* na ovaj mjerodavni hastal, i svršeno! Ili se vi ovdi mislite igrati protokola?

ANTELJA

Ja nisam priznanice položio da ih naplatim, nego da narodu dadnem primjer!

ZEĆIRAGA

Kad niste mislili da naplatite, što ste ih mećali na hastal?

TRIVUN

A ti hoćeš i da vratiš i da naplatiš! Da ti je i stisnuti i... ne mogu na ovom službenom mjestu

da se izražavam!... A znamo mi da si ti za vrijeme naše oslobodilačke borbe đavo i na onu drugu stranu!

ZEĆIRAGA

Samo nisam đavo na bradatu stranu!

TRIVUN

Ja dajem ostavku!

STEVO

Pomoćni, riječ! Daj mi riječ!

ANTELJA

I ja dajem ostavku!

POMOĆNA SILA

Ne uvažavam nikome! *(Izdere se)* Dosta! Ma, tišinu i utihnuće molim, muha više da se ne čuje!... Rič se pripušća hladnokrvnom i pametnom drugu Stevi!

Nastaje tajac.

STEVO

Ja mislim, drugovi, da ovo nije pravo! Ja mislim, drugovi...

ZEĆIRAGA

A kao šta to sada tebi nije pravo?

STEVO

Ja mislim da nije pravo da se tebi, Zećiraga, mjeri ovdje jednim aršinom, a drugima drugim!

ZEĆIRAGA

(Okrene se Sulji) Šta ti rekoh, Suljo!

SULJO

Uzeću rič!... Što li se to ti, druže Stevo, toliko mišaš u tuđe priznanice?

STEVO

Jer imam, druže zamjeniče, jednu priznanicu, pa se dobro privati za tu klupu kada ti je pokažem!

SULJO

U Sulje, druže Stevo, ne zveče orasi u nidrima, pa pokaži šta god hoćeš! Samo ne znam za šta ćeš se ti prifatiti kad ja tebi ovamo jednu ticu pokažem!

STEVO

Drži ti tu svoju ticu, a da ja najprije tebi... *(Prekopava po džepu, onda izvadi kuvertu i podigne je uvis)* Šta je ovo? *(Prilazeći mu)* Dede da vidimo ovu priznanicu! *(Dodajući mu kuvertu)* Dede, oči moje, pismen si, vala bogu, dede malo vidi šta ovdje piše!

Tajac očekivanja. Pomoćna Sila, lecnuvši se, prilazi Sulji i prati ga; oprezno se primiče Zećiraga.

SULJO

(Uzeo kuvertu, počne iz nje da vadi ceduljice, i kad vidi da ih ima mnogo, priđe stolu, istrese ih i počne da gleda jednu po jednu; onda zastane, pogleda u Stevu) Što si ti meni ovo dao?! Ovo ja znam, ovo su ceduljice na kojima su sela pojedina za ovu dilidbu popisala svoje nužde najveće, kako smo od njih i tražili!

STEVO

Tačno. A dede sad vidi koliko ste tražili vi — koliko je tražilo selo Zećiragino, a koliko selo druga Pomoćnoga?

ZEĆIRAGA

(Upadne) Koliko je stradalo, nije ni pola tražilo!... Vidim ja, druže Stevo, da smo mi nekome golemo u nosu!

POMOĆNA SILA

U budućnost gledaj, Zećiraga, zadrži svitlo čelo i držanje!

SULJO

Koliko je koje selo tražilo *(upre prstom u ceduljice)*, pismen si pa gledaj, a ja znam za svoje selo: ja sam svojim ljudima pošteno obrazložio, i moje Puze su se ove dilidbe odrekle, jer ima sela pričih od našega! *(Ljutito razgrne cedulje)* Evo ti pa gledaj, pa nađeš li da smo zatražili ijednu čiviju, ijedan gram brašna...

STEVO

I to ti je tačno, očima se mora vjerovati. A kad se očima mora vjerovati *(maši se ponovo u džep, izvadi tabak, podnese ga Sulji pred oči)*, dede sad vidi koliko niste tražili u ovom *(lupa dlanom po tabaku)* glavnom prepisu cedulja po kome ste mislili da djelidbu podijelite! *(Daje mu tabak)*

Nastane opšta zbunjenost; svi se zgrnu, zagledaju u tabak u Suljinim rukama; Pomoćna Sila i Zećiraga nešto se objašnjavaju.

JOZICA

Hop-šiš-namigiš, ja zauzlana vrimena, svi anđeli nebeski!

SULJO

(Čita poluglasno) Selo Hadžići... Selo Dub... Selo Popare... selo... selo... selo *(glasno i sa za-*

prepaštenjem) Puze: do trideset ovaca, do četiri para konja, sedam krava, tekstila po mogućnostima... *(Razmahne tabakom)* Ovo je laž! Ovo je tvoja podmetaljka!

STEVO

Moja, moja podmetaljka. *(Uzme tabak, pa Trivunu)* Druže presjedniče, jesi li ti ovo odobrio?

TRIVUN

Ti si, druže Stevo, slave mi, dijete jedno! Otkle ja mogu odobriti ono što se ovdje radi, vidiš li, nama iza leđa?!

STEVO

Drugovi ostali članovi, otvoreno sad da govorimo, kad ste vi to i na kojoj sjednici ovako potrebe narodne razrezali bez druga presjednika i mene?

Opšta zbunjenost, slijeganje ramenima; Zećiraga hoće nešto da kaže, ali ga Pomoćna Sila rukom ućutkava.

ANTELJA

Moje krečane, druže Stevo, ovoj poštenoj obnovi zemlje pošteno kreč prave, gòrē ko što gòre, ali borami, meni i mom selu obraz nema rašta da gori. Već ako nismo i mi izgorili u tom tamo nečijem glavnom spisku!

JOZICA

(Zaviri u tabak) Meni, braćo, za ovu pravednu dilidbu srce obiručke kuca, ali, Gospinog mi vrila, moji prsti polunepismeni ovo nisu na mašini otkucali! Jesam jednom sanjo da po mašini kucam su svih deset prstiju, a kad se probudih — to ja kucam po svojoj Mandi!

STEVO

Manda je među nama! Neko je ovdje Manda! Ko — nek se dobro drži za učkur, bogami će mu ga odriješiti!

POMOĆNA SILA

(Zgražajući se, ali suzdržavajući bijes) Ja se zbilja tebi, druže Stevo, iz dna duše najmrzovoljnije iščuđavam! I samo gledam dokle ćeš se ti tako frljacati upljuvcima na nas pojedine nevince! To sam kuco ja! To je samo jedna predvodna diskusija! Proba jedna! I više da mi se na mašini uhodaju ruke!

ZEĆIRAGA

Bezbeli, prohoba jedna. Nemojmo, ljudi, od muhe praviti medvida!

STEVO

(Plane) Pa kad je p r o h o b a jedna, jazavci uortačeni, što onda niste p r o h o b a l i da prekucavate *(upre prst u cedulje na stolu)* sa pravih narodnih cedulja? Što ste onda u ovom prepisu *(počne dlanom da lupa po tabaku)*, na priliku, doboga jadnom selu Crnojevićima snizili u svemu, a dobrostojećim Suljinim Puzama napoprimakli ko da će sutra crknuti od gladi?!

SULJO

(Plane) Nemoj ti da izazivaš, čuješ! Ja i moje Puze smo se ove dilidbe odrekli u korist pričih sela! To mojom rukom i mojim znanjem nije tu ukucano! Evo Zećirage, eno njegovog brka, pa nek ti on kaže!

ZEĆIRAGA

Molim te, druže Suljo, moj brk u mašinu ne uvlači! Volim ja svoj brk nego cilu ovu dilidbu! A tako i tako, ovdi se drugim brkovima viruje.

SULJO

Mora se virovati i našim! Molim te, Zećiraga, jesmo li niki dan, evo ovdi za ovim istim hastalom, ti i ja i drug Pomoćni sidili i o dilidbi razgovarali, i jesam li ja vama ovim svojim ustima reko da se u ovoj dilidbi moje Puze priskoče zbog pričih sela?

ZEĆIRAGA

Ja tebi virujem, druže zamjeniče, vire mi moje, taman ko da su to moje uši čule, ali ja o dilidbi i dilidbenim stvarima slušam samo na službenim sidnicama, a prihvatno i tako za kahvenskim hastalima — jok, bože sačuvaj, to niti mi je u svijesti nit u naravi!

SULJO

(Začuđen) Bogom te kumim, Zećiraga, kako nisi čuo?! *(Svima)* Ove mi oči, drugovi, na licu mista frcile iz čela ako ovo nisam reko! Još mi drug Pomoćni kaže . . .

POMOĆNA SILA

(Odlučno) Šta je ovo, drugovi? Babje prelo, ili jedna narodnoimovinska i državotvorna diskusija? Energično molim, drugovi, da se iz službenih razgovora demobilišu kafanski ćućurići! Morebit je i greška, drugovi! Morebit je i greška do mašine, nije ni mašina, majku mu, forum neki pa da štogod ne priskoči! Garantujem, drugovi, svojim dugogodišnjim kvalisifiliskacijama: ako je eventualno selu Puzama dilidbe malo više pritočeno, a selo Crnojevići priskočeno, onda je to mogla priskočiti samo mašina! Trebalo bi, drugovi, da mi malo urežete i moje muke i teškoće, mašina je ova žandarmerijska u ratu postradala i u dva-tri slova ostala krezuba! A ovdi se sad našli neki pa se faćaju za kojekakve neozbiljne mašinske bogalje i detalje . . .

STEVO

(Spremajući se na nešto golemo) Sve ja tebi to vjerujem, druže Pomoćni, a dede ti sad nama reci ovo: kako to da je ta tvoja preskakalica-krezubica preskočila *(rukom prema stolu)* one prave narodne ceduljice, pa prekucala lijepo one koje ste ti i Zećiraga, po svom ćeifu i pravdi, napisali tobože kao narodne?

Opšte zaprepaštenje.

ZEĆIRAGA

To si slago, koliko si hliba pojeo! Sve vlasti narodne pod ovim nebom znaju da ja ne znam pisati i da potpis službenim prstom pritišćem! Već ako sam te cedulje napiso morebiti turskom azbukvom, kako me je hodža u mejtefu naučio'

STEVO

Već kakvom ste azbukvom pisali, vi znate najbolje. Zato si ti našo zeta koji zna i ovu drugu azbukvu!

POMOĆNA SILA

(Poskoči) Ovo je uvrida, ovo je brezobrazna rana zadana nam u srce šovinizma! To ćemo zapamtiti! . . . Kakve cedulje! Pitam te kao *(digne prst uvis)* savezno svjestan drug kakve cedulje?

STEVO

(Iskrevelji se) U ime naroda cedulje, a tvojom rukom pisane cedulje! I svaka kao drugim rukopisom pisane cedulje! Koje ste mislili u ime nekih sela da poturite sjednici, te, te cedulje! A mislili ste, znamo mi, ne boj se, šta ste vi mislili, da djelidbu, je li, smotate na brzinu — na itrinu, bez sjednice, pa poslije, ako kome zatreba, da mu isturite pod nos: evo, druže, toliko je od narodnih ljudi na cedulji crno na bijelo iskazano! Te cedulje, druže savezni!

POMOĆNA SILA

(Prijeti visoko podignutim prstom) Ovo je nečiji smrtonosni upljuvak, ovo je provalija, pod jedinstvenim bratstvom ove Komesije minirana! Za ovo se, druže Stevo, odgovara pred uhom i slovom novoizašlih zakona!

STEVO

(Poleti stolu) Ma uho li ti i slovo nebesko! *(Uhvati za fioku, drma)* Daj ključ!

ZEĆIRAGA

(Panično pogledavši Pomoćnu Silu) Morete vi u hastal podmećati što god hoćete, ja ću se u ime sve svoje duše i odanosti, u ime svega svog davanja hoslombodilačkoj vojsci, žaliti di već triba!

STEVO

(Bijesno drma fioku) Ključ ovamo, nebo li ti novoizašlo, sve ću razvaliti!

POMOĆNA SILA

(Mireći Zećiragu) Uravnoteži dušu, Zećiraga, nek radi šta je naumio, nečiji će ovdi upljuvak, šu-

ma šumarum, izići na vidilo! *(Vadi i baca ključ Stevi)*

Svi se primiču stolu i, u čudu se zgledavajući, gledaju kako Stevo otključava i vadi fioku pa je stavlja na sto.

JOZICA

Mišu bili, na vašaru prosioče, sriće donosioče, kakvu li ćeš nam sriću iz fioke potegnuti?

Antelja prstom na ustima dadne znak Jozici da šuti; Stevo prekopava po fioci, pa onda stane i pogleda u Trivuna.

POMOĆNA SILA

(Smije se slavodobitno) Kopaj, istražni druže, kopaj još, morebiti ćeš naći. Ima li ko, drugovi, kakve dobre đozluke, da mu damo, morebiti je čoek obnevidio tražeći slovce u vuni od ovce... Ha-ha-ha-ha... *(Kopišti se od smijeha, pa s mudrom grimasom namigne Zećiragi)*

STEVO

(Osjećajući se poražen pred svima, Pomoćnoj Sili, kao da ga siječe) Cedulje si digo, lopove nad lopovima, ja sam ih svojim očima vidio! *(Kad se Pomoćna Sila zakikoće)* Trivune, govori!

Svi se pogledi usredsrijede na Trivuna.

JOZICA

Hop-šiš-namigiš, crno ćage, bili miš...

ANTELJA

(Podgurne ga, muklo) Čuti, Antikriste, đavo te di si šupalj začepio!

STEVO

Trivune, govori!

TRIVUN

Nemam ja, brate moj, šta da govorim.

STEVO

Kako nemaš da govoriš?! Ovoliki lopovluk — pa nemaš da govoriš!

POMOĆNA SILA

(Upadne) Tituliraj beside, druže potvoritelju, nabijam ti pažnju!

TRIVUN

Šta imam da govorim?! Šuplje su ovdje uši za moje govorenje!

STEVO

Šuplje će nekom ovdje ostati ispod neba, istinu na vidjelo!

TRIVUN

(Hvata ga ljutnja) Ma šta je tebi, Stevo druže, odjednom?! Što si baš izabro mene pa na mene najahuješ? Pametan si čoek — ne mogu ja ničijim očima narediti da vide što ne vide!

STEVO

To ja od tebe i ne tražim, nego kaži šta su tvoje oči vidjele!

TRIVUN

(Svima) Ja mislim, drugovi, da se mi manimo ćorava posla, nego da gledamo kako da ovu djelidbenu odgovornost po zasluzi narodnoj sa sebe skinemo!

STEVO

E, bogami, ćemo ovdje nekog dogola skinuti! Druže presjedniče, je li istina ili nije istina da si ti,

svojim rođenim očima, u ovoj fioci, krivotvorene cedulje zajedno sa mnom vidio?

TRIVUN

Ja znam ceduljice svoga i tvoga sela, nikakvih drugih cedulja nisam vidio, ni takvih ni onakvih! *(Svima)* Šta je ovom čoeku danas, ljudi božji?!

STEVO

Nisi vidio?! To ja onda ovdje ljude potvaram!

ZEĆIRAGA

I potvaraš!

POMOĆNA SILA

Ništa, ništa, uvuci diskusiju u se, Zećiraga!

STEVO

A nisi jutros donio tajni kalauz i otvorio mi ovu fioku i pokazao mi krivotvorene ceduljice?

TRIVUN

Ljudi-braćo, ili ja ovo čujem, ili mi samo zuji u ušima? Druže Stevo, prekrsti se ti pa onda govori!

JOZICA

Hop-šiš-namigiš, bilo ćage, crni miš!

Antelja ga opet ućutkava, prstom na ustima.

POMOĆNA SILA

(Stevi) Ostao si, gospodine moj, raskrinkan ko od majke rođen! Mislio si privesti žednu priko vode istinoljubivost širokih narodnih masa! *(Trivunu)* Halal ti vjera, presjedniče! Ovo će doći do sudbonosnih foruma!

STEVO

(Pljune Trivuna) Tpljuh, rđo rđina, i u čije sam čojstvo povjerovo!... Kunem se, drugovi, grobom majčinim i majčinim mlijekom da mi je jutros kalauzom fioku otvorio...

TRIVUN

(Podigne ruke, vikne) Evo, ljudi, pa prekopavajte, skinite mi ako ćete...

ZEĆIRAGA

(Upadne) Najbolje i jest tako, druže Trivune: da se ovdi poskidamo goli!

POMOĆNA SILA

(Energično presijeca) Moliću lijepo, da se ovdi gologuznost ne dovodi u vezu, ovo nije kupališće di se rospije dogolićavaju, ovo je Komesija!...

STEVO

(Prema Trivunu, siječe rukom) Jesi, krpelju jedan, otključo si, i još mi lijepo kažeš da se prekrstim i poljubim kalauz...

POMOĆNA SILA

(Upadne) Znamo mi čiji je to kalauz! Tvoj, tvoj, gospodine! Vršio si primetačinu službenih fioka! Paaa? Šta si našo, gospodine? Znači, i taj tvoj prepis, što si kođoja našo, to je jedan tvoj falicificifikat! Drugovi, ovo će doći do vrhunarodnih foruma!

STEVO

(Nadvikne ga) Hoće, i do nebeskih foruma, nebo li ti nebesko!... *(Ostalima, zasoptan)* Još mi kaže kako su se Turci, kaže, kriomice sastali pa svu djelidbu na svoja sela raspodijelili, i pritegli još uza se i katolike, nebo li mu nebesko...

ANTELJA

Nas katolike na ta nebesa ne penjite!

JOZICA

Krunice Gospina, jà zauzlana vrimena!

POMOĆNA SILA

(Stevi) A tako? Je li tako? Ispoljavamo se, je li, na vanzakonskim kriomicama i na vjerskoj mirišljivosti, to hoćeš da kažeš?... *(Svima)* Drugovi! Drugovi! Ovo je veleizdaja naših svetih granica ljubavi! Nas on hoće ovdi na pravdi boga da bez razlike vjeroistovijesti popne do smrtnokaznenih foruma!... *(Stevi)* Tebe treba na dušebolno rasposmatranje!

STEVO

(Svima, izvikne) E, očiju mi i zvijezde mi nebeske, rasposmatraćemo se, ljè, i do smrtnokaznenih foruma!

SULJO

(Podigao ruku) Rič! Druže Pomoćni, daj mi rič!

Gungula i graja se slegnu.

POMOĆNA SILA

Drugovi, tako i jest, da se uklopimo u dnevni okvir našeg reda! Rič se pripušća našem pametnom i strogohladnokrvnom drugu zamjeniku Sulji.

SULJO

Dobro, druže Stevo. Kad si već toliko taj bajrak pravde razvihorio i kad si nam već tu opasnu golubicu u bioci ufatio, bi li ti meni dozvolio da i ja tebi ovamo jednu golubicu izvadim?

Svi pogledi u Sulju. Nastane napet tajac.

STEVO

Kakvu god hoćeš, druže zamjeniče, vadi, da čujemo kako guče!

SULJO

Gukni ti najpri nama možeš li se sititi ovamo jedne šarene golubice, ovamo jednog šarenog spiska?

STEVO

Mogu one koja tvojim Puzama u kljunu nosi, a selo Crnojeviće i Rupe prelijeće!

SULJO

Šupalj niko pod uši, pa se drži nad uši!... Slabo ti ništo guče ta gugutka, to je dokazano! Nego, dede ti nama otpričaj malo onaj tvoj tajni spisak.

STEVO

Nemoj ti, čuješ, izazivati! Kakav spisak?!

SULJO

Siti se malo. Onaj što ga je našlo dite.

STEVO

Kakvo sad dijete?!... Ti mene izazivaš!... Kakvo, čuješ, dijete?

SULJO

Trehni malo glavom! Zlatno bogme dite ko zlatna jabuka.

STEVO

Jesi li ti sve pameti? Čega da se sjetim?

SULJO

(Trči ka prozoru i viče) Muhtaru! Muhtaru! *(Trči ka vratima)* Zovite Muhtara! *(Otvorivši vrata)* Tufko, šta si se ti tu zgurio, zovi Muhtara!

(Ugledavši Muhtara kod Zećiragina dućana) Muhtaru, ovamo!

STEVO

Ovo neko žestoko mrsi!

POMOĆNA SILA

Ovo je ratno stanje!

ZEĆIRAGA

Pa zar nam, pobogu braćo, nije dosta bilo rata?! *(Poletjevši put vrata)* Ja idem odavle.

SULJO

(Prepriječivši mu put) Jok! Nek već jednom pukne bruka!

ZEĆIRAGA

Ma ureduj, Pomoćna Silo, šta si se tu uklipio ko lipov kolac?!

POMOĆNA SILA

Ovo će doći do žarkih foruma!

JOZICA

Kakvo to dite, Isuse u jaslama?

ANTELJA

Jozo, najposli će se oni pomiriti, pazi šta ti kažem. Mi samo... *(Metne prst na usta)*

ZEĆIRAGA

Ama braćo, zar je ova Komesija spala na Muhtarovu otančalu pamet?! Grihota ti je, bolan Suljo, kinjiti onoga sipljivoga krepavelja!

SCENA ČETVRTA

PREĐAŠNJI, MUHTAR

MUHTAR

(Odmah s vrata) Zdravo, drugovi!... Ja silne stoke, zakrčila svu pijacu, pa na moju dušu...

SULJO

Muhtaru, stani ovdi!

MUHTAR

(Ustavivši se) Blagoizvoli, druže zamjeniče.

SULJO

Ti se, Muhtaru, ovdi pozivaš... čekaj, sve ćemo po redu! Da te, najpri, upitam jesi li ti glavom Bećo Šestić, muhtar iz sela Višnjeva?

MUHTAR

Jesam, brate, i glavom i bradom, a zašto? Otkako se znam, i glavom i bradom, ovom mubareć bradom. Bećo Šestić, muhtar iz sela Višnjeva, muhtar ravno trideset i sedam godina *(stane »mirno« i salutira)*, meldige horsam, gefrajter Bećo Šestić, marškompani cvaj, šturmgrupe funf...

SULJO

E, dobro. *(Pokazujući mu Stevu)* A je li tebi odnikud poznat ovaj ovdi čovik?

MUHTAR

Ah, mili druže Suljo, kako mi neće biti poznat; jesam li ja s njegovim ocem u Galiciji prvoga rata...

SULJO

Ne pitam te za rat! Ti se, Muhtaru, ovdi pozivaš ko jedan svidok! Pazi dobro...

POMOĆNA SILA

(Uvlačeći komad papira u mašinu) Miri beside, Muhtaru, zapisnikom te pratim!

SULJO

Pazi dobro, prid državom govoriš!

ZEĆIRAGA

(Sugerišući mu) Jest, brate Muhtaru, jedno je govoriti prid državom, a drugo prid svitom!

MUHTAR

Znam, velevažni drugovi, ja državi služim trideset i sedam godina.

JOZICA

(Za sebe) Zvizdo betlehemska, po tri države u jednu sastavlja!

SULJO

E, lipo. Je li tebi, druže Muhtaru, poznato da je niko dite išta našlo?

MUHTAR

Čije dite?

SULJO

Ja ne znam. Tebe pitam!... Slušaj, Muhtaru, ja sam tebi skreno pažnju!

POMOĆNA SILA

Pazi, Muhtaru, kad mi jednom ujdeš u mašinu, iz nje ti izlaska nejma!

MUHTAR

Ne znam, druže zamjeniče, ja svitsku dicu ne suzbijam, ja jedva i svojoj disciplinu udaram, a dica ko dica...

SULJO

Slušaj ti, Muhtaru: Država te pita!... Šta je našlo dite?

MUHTAR

Veleslavni sude, a šta je našlo?... Ha, jest neki dan našlo moje dite u Crnoj Rici jedne nimačke fišeklije... s municijom...

SULJO

Slušaj, Muhtaru, nemoj ti meni da uvrćeš! Govori što te pitam!... Upitajder ga malo i ti, Zećiraga!

ZEĆIRAGA

Pa jesu li, brate, fišeklije pridane kome triba?

MUHTAR

Pridane, Zećiraga, jàkako, iako su već bile sagnjile a patrone zahrđale...

SULJO

Muhtaru, za drugu te pitam hrđu! Dosta, čuješ! Nemoj ti nama ovdi hukati u muhtarski muhur! Govori: je li dite našlo tajni spisak?

MUHTAR

Za sebe ti znam kazati, za dite ti ništa ne znam, pobogu brate zamjeniče: ja trideset i sedam godina državne spise od kuće broja do kuće broja nosam, pa ako mi je ikada i ovolišno ćage igdi ispalo, neka mi se...

SULJO

A je li ispalo kome drugom?

MUHTAR

Ne znam, zamjeniče, dina mi i boga!

SULJO

A da nije ispalo drugu Stevi?

MUHTAR

Druže Stevo, da nije tebi, ne daj bože, ništo falilo?

STEVO

Ja ne znam. Tebe pitaju.

ZEĆIRAGA

Kako tebi, bolan Suljo, nije žao toliko priskakati matuh-čovika?

POMOĆNA SILA

Moliću, druže zamjeniče, Muhtar nije mjerodavan ko ni moj otac, jer je njemu u poslidnje vrime ispala jedna daska.

SULJO

Njemu daska, a kome spisak?... Muhtaru, ovo je moja poslidnja! Je li dite našlo Stevin tajni popis robe i stoke za srpska sela?

MUHTAR

Čije li je to dite, ocu mu se psi slizene najili! Ja, velevažni drugovi...

SULJO

(Skočivši) E, već dosta! Ne pali vatre uza me, čuješ li? Muhtaru, životom se svojim ne igraj!

ZEĆIRAGA

Ne pripadaj, bolan Suljo, čovika, grihota ti je!

POMOĆNA SILA

Saslušajte, moliću lijepo, nije hladnokrvno *(kuca na mašinu)*, ja evo u zapisnik mećem da je prisutna stranka u stanju živaca ko zec.

ANTELJA

Pustite, zbilja, zamjenika neka propita čovika... *(Jozici)* Kost među pse!

SULJO

Muhtaru, ovo je moja poslidnja: jesi li ti nama ovdi, prije ove sidnice, reko da je Stevi ispo iz džepa tajni popis dilidbe za srpska sela i da je dite našlo taj popis nigdi na putu pa kući donilo? I da se zna u koga je taj spisak, i da nam ga u svako doba moreš doniti? Ne mrsi, već govori!

MUHTAR

(Stevi) A kada je to tebi, druže Stevo, po nesrići ispalo?

SULJO

A je li tebi, zejtine jedan, malopri, na ta tvoja mubareć usta ispalo kako je Vlahinje i Šokčinje...

ANTELJA

Šta Šokčinje? Šta Šokčinje? Nas ne mišajte!

SULJO

Ja te ne mišam!... Kako je Vlahinje i Šokčinje podililo dilidbu između se, a nama muslimanima šuplje ispod neba? Govori dok drukčije nisam progovorio!

MUHTAR

Morebiti, slatki zamjeniče, gazijo naša, da je meni pamet već ošupljala, ali, dina mi i boga, i muhtarskog mi muhura, ja tako ništo nikad nisam ni pomislio!

SULJO

Uh, sto mu zvizda i muhura, nije ni pomislio!... A nisi, je li, to reko ovdi prida mnom i Zećiragom?

MUHTAR

U crnu bih, gazijo, zemlju volio, nego da mi se takva stvar na usta omakla!... Evo živa Zećirage!

SULJO

Zećiraga, je li reko?

ZEĆIRAGA

Ja se, braćo, toga ništo ne sićam. Vas dvojica jeste tu ništo govorili, a šta — moje uši nisu čule.

SULJO

Vidi sad! Nisu čule?! Onda ja, je li, lažem?

ZEĆIRAGA

Ne daj bože, druže zamjeniče, to niko ne kaže!

SULJO

Onda neko laže! Onda neko laže! Ili ti, ili ja! *(Viče)* Tufko! *(Idući vratima)* Onda, druže Zećiraga, neko laže! *(Otvarajući vrata)* Tufko, upadaj ovamo!

ZEĆIRAGA

Ah, braćo draga, zar će sad i onoga gluhaju saslušavati!? Uredujte, braćo draga, brez razlike vire! Vidite li šta se radi?... *(Pomoćnoj Sili, izdere se na njega)* A šta si ti, mašinistu jedan, opkoračio tu svoju piskakalicu pa klepećeš po njoj ko kalajdžija po tepsiji!... Druže zamjeniče, mani se ove kavge, turske ti vire! Eto ja, brate dajem od sebe braći Srbima sve!

SULJO

(Okrećući se od vrata) Da vidimo ko laže!... *(Viče)* Tufko! Ovamo! Brzo!

MUHTAR

(Spremajući se da pođe) Jesam li ja, slavni sude, božijom pomoći prislušan?

SULJO

Jesi, uh, nosi mi se s očiju, dok ti ja nisam svoj muhur udario, pa ćeš ga nositi dok si živ! Vidićeš ti već svoje! Marš napolje! *(Muhtar obzirući se izlazi)*

SULJO

(Vraćajući se od vrata) Neko laže! Da vidimo ko laže!

SCENA PETA

PREĐAŠNJI, TUFKO

TUFKO

(Odmah s vrata krenuo pravo kahveodžaku) Koliko ćete to kahvi?

ZEĆIRAGA

Ispeci nam, brate, jednom jednu bratsku jedinstvenu, u velikoj džezvi, pa da već jednom zajednički lipo razlijemo! Ispeci i sebi jednu, od mene.

SULJO

Tufko, stani ovdi! *(Pošto se Tufko zaustavi)* Priđi bliže! *(Pošto priđe)* Slušaj, dobro otvori uši! Ako nam je budeš i ti peko ko što nam je malopri Muhtar ispeče, na živoj si vatri sebe ispeko! Dosta je više ovoga! Jesi li razumio?

TUFKO

Meni je, druže zamjeniče, Muhtar jednu Crnu Riku kahve popio, a ništa nije platio! »Moji tabani« veli »nisu džabe, piši mi je na Komesiju«, kaže...

SULJO

Dobro. Slušaj što te pitam! U oči ti govorim, u oči da mi odgovaraš! Jesi li ti niki dan vidio ovoga ovdi druga Stevu i ovoga ovdi druga presjednika Trivuna kako side za ovim hastalom i ništo sastavljaju?

POMOĆNA SILA

(Počne da kuca) Stani da mu časkom ubacim lični opis... *(Kuca)* Čovik za našu stvar, još od Ausstrije, pošten, povučen, radi svoj poso...

ZEĆIRAGA

Nemoj, zamjeniče brate, dosta što smo čoviku kahvu zauzeli, pa da ga još i na odgovornost nasađujemo!

TUFKO

Druže zamjeniče, gospodara ti boga, mani se ti mene, meni oči u džezvi stoje!

POMOĆNA SILA

Moliću lijepo, isti drug Tufko Čuk nalazi se pod službenom zakletvom! On, moliću lijepo, ako šta slučajno uhom ufati, dužan je to službenim licima da izjavi... inače može otići i pod oduzimanje radnje u državne ruke!

SULJO

Odgovaraj jesi li vidio!

TUFKO

Ne znam, strogi zamjeniče, ovih mi džezava koje me hrane, ne znam da sam ikog vidio!

SULJO

Ne zaobilazi, čuješ li, čeka te gore nego Muhtara! Jesi li vidio? Jesu li njih dvojica ovdi sidili?

STEVO

Jesam sjedio, pa?

SULJO

Znam da si sidio, nego šta si radio?

STEVO

Šta sam radio? Službeni posao radio.

SULJO

Već vidićemo!... A šta veliš ti, druže presjedniče?

TRIVUN

Ja nisam sjedio.

STEVO

E i to lažeš! Jesmo, sjedili smo! Pa šta onda?

SULJO

(Tufki) Tufko, vidiš li da su sidili?

TUFKO

Jesu kad kažu.

SULJO

Šta su govorili?

TUFKO

Slatki zamjeniče, mani se ti mene, ja sam malo tvrd na uši!

SULJO

A je li ti i Zećiraga tvrd na uši?

ZEĆIRAGA

Što mene mišaš?

TUFKO

Ne znam, zamjeniče, lasno je Zećiragi! Zećiraga kaže da u lovu na busiji čuje i zeca kad se u gori umiva!

POMOĆNA SILA

Moliću lijepo, da se ovdi ne unose zecovi! Nismo u lovu!

SULJO

Još u kakvom lovu, druže Pomoćni!... Zećiraga, kad čuješ zeca kad se u gori umiva, je li prid tobom i prida mnom, baš prid ovu sidnicu, evo ovaj Tufko Ćuk reko kako su Stevo i presjednik evo ovdi sidili i krišom nešto pisali, tajno nešto šaporili i ćućorili? Reci čoviku u oči: jesi li čuo, ili nisi?

ZEĆIRAGA

Ako sam, braćo, čuo zečije umivanje, onda sam i to čuo!

SULJO

Tufko, jesu li sidili?

TUFKO

Jesu eto kad kažu.

SULJO

Čuješ li ovo, Zećiraga?

ZEĆIRAGA

To čujem — šaporenje ti i ćućorenje nisam čuo, bože sačuvaj!

SULJO

Tufko, jesu li šapa-šapa šaporili, ćuću-ćuću ćućorili?

TUFKO

Jesu ako kažu.

SULJO

Jesu li šaporili, Zećiraga?

ZEĆIRAGA

Pitaj Tufku.

SULJO

(Za sebe) Uh, zvizdu li vam onu koja vas grije!... *(Tufki)* Tufko, a jesi li prida mnom i Zećiragom reko kako su se njih dvojica ovdi sašaptavali? Šta su razgovarali?... *(Zećiragi)* Otvori dobro uši, Zećiraga!

TUFKO

Slatki zamjeniče, meni posli ljute zime uši otvrdnu, pa ti meni uz uho slobodno moreš prangiju opaliti...

SULJO

Ma govori, slušaj, u prangiju ću ja tebe živog metnuti!... Dobro: šaporenje i ćućorenje, recimo nisi čuo... A jesi li čuo to da je meni i tebi i Zećiragi evo ovdi Muhtar na sav glas...

ZEĆIRAGA

Ama dosta, džanum, toga nesritnog Muhtara!

POMOĆNA SILA

Šta će ti više Muhtar? Iskaz Muhtarov u ovom je zapisniku nepovratno iskucan!...

SULJO

Ne prekidajte!! Tufko, je li prid nama trojicom, evo ovdi, prid ovu sidnicu, Muhtar na sav glas pričo kako je Stevo izgubio tajni srpski spisak dilidbe, pa ga jedno dite našlo i kući... Zovite Muhtara!

TUFKO

To jest, kad kažeš. Muhtar jest, ako kaže. Jest, brate, to je Muhtar pričo, kad kaže. Da je nađen

nikakav tajni srpski spisak, kad kaže. Ako laže Muhtar, lažem i ja!

ZEĆIRAGA

E i lažeš, drtino jedna! Stevu Muhtar ni u usta nije uzeo!

SULJO

(Uhvati se za glavu) Ma imaš li ti, bolan, ljudskog stida u obrazu koliko je crno pod noktom? Ma ne zaslužuješ ni da te čovik pljune!

ZEĆIRAGA

Fala ti, Suljkane, da i to od svoje vire dočekam!

STEVO

Kakav spisak? Kakav to spisak?

ZEĆIRAGA

Kako te, Tufko bolan, nije stid u tim godinama tako debelo lagati! *(Svima)* On je, braćo, kivan na mene ko da sam mu ja sâm zasio u ovu kahvu, eto zašto on tako govori!

TUFKO

Jok, valahi, drugovi, dao bih ja vama i šta više, a nekmoli ovu razvalinu!

POMOĆNA SILA

Razvalina se ova nikom ne može nacionalizirati doklen ovdi ova mašina cakiće!

STEVO

Ma kakav to spisak?... Ne izazivajte, ovdje bi svašta moglo biti!

SULJO

Spisak koji si ti zajedno sa Trivunom kriomice sastavio! Tajni spisak! Eto kakav!

STEVO

Tajni! *(Pipa se po džepu)* Ja znam samo za jedan tajni spisak... *(Izvadi notes iz džepa i spisak iz notesa)* Ovaj! Trivun je bio metnuo više nekim našim selima. Ja sam mu reko da nije pravilno raspoređeno, pa smo evo ovdje sjedili i kresali... Ako želiš da vidiš tajni spisak *(pruži mu spisak)*, evo ti taj tajni spisak!...

Suljo okreće u rukama spisak, zatim ga u sebi čita.

POMOĆNA SILA

To nije na dnevnom redu, moliću lijepo! To ćemo pod tačku mišovitu!

ZEĆIRAGA

Mišovita je tačka moj obraz! Ja ne dam obraza pod noge! *(Sulji)* Ako ti, zamjeniče, misliš da ljude panjkaš, panjkaj ih bez mene! Ja dajem ostavku! *(Polazeći vratima)* Ja...

SULJO

(Preprriječivši put Zećiragi) Stani, lahko ćemo za mišovitu ostavku! *(Pokazujući mu spisak)* Gledaj, gledaj ti ovo! Evo, ovdi se srpskom selu briše jedanaest kuća, a muslimanskom dodaje pet, jedan vo... tri ovce... dvi ovce... *(Pokazujući spisak Zećiragi)* Pa je li ovo našlo to vaše dite na putu? Jesu li se ovako »Vlasi i Šokci uortačili da lipu viru Muhamed-Mustafinu izvaraju«, ha? Je li ovo, »nekom slatki kolačići, nekom gorki orašćići«?

ZEĆIRAGA

(Svima) Turske mi vire Muhamed-Mustafine, ja, ljudi, ni orašćića ni kolačića nikakvih ni između dva zuba nisam provuko!

ANTELJA

Nas ne mišajte! Vidi, molim te: mi uortačili!

SULJO

(Svima) Ni između dva zuba?!... *(Zećiragi)* A zar nisi govorio, zajedno sa Muhtarom, prida mnom i prid Tufkom, da su se Vlasi i Šokci složili pa razrizuju, rasporizuju kako oni hoće, i da pričaju kako »naša vira nije davala nije stradala«?! Ha? Koliko je, kažeš, ovaca razrizo Trivun sebi lično?

ZEĆIRAGA

Kakvih ovaca?!... *(Trivunu)* Vidiš li ti sad ovog upljuvka, druže Trivune!

TRIVUN

Ništa, ništa, otrpi malo, Zećiraga! Zazorno nekom ono naše sirotinje, pa baca među nas upljuvke!

STEVO

Ja bacam upljuvke?! A što onda ti pričaš kako Zećiraga hoće da istovaruje robu u svoje magaze, je li i to upljuvak?

POMOĆNA SILA

Moliću lijepo, u magaze iz razloga suhoće!

SULJO

A čini mi se da je iz razloga suhoće i Antelja bio razrizo sebi mazge?

JOZICA

Hop-šiš-namigiš, krupna mazga, da vidiš!

ANTELJA

Ja mazge?! Ko ti to reče — tužiću ga do Oca Svetog i Česara!

SULJO

E onda tuži *(pokaže na Zećiragu)* ovoga! Zećiraga, bogme će ti valjati naći dobrog advokata!

ZEĆIRAGA

Ako sam mu, Antelja, išta reko, dabogda sagorio baš ko onaj kamen u tvojoj krečani!

SULJO

Nisi reko?! Nisi mi pričo, ha? Kako se »Vlahinje i Šokčinje krišom sastalo pa razrizuje, rasporizuje, kako hoće, Trivun sebi ovce a Antelja mazge«? Jesi... pričo si meni, pričo si, znam, i drugima, dovešću i svidoke!...

ANTELJA

Zećiraga, ja u dvi stvari virujem: u svete sakramente i u tvoje poštenje!

SULJO

E imaš i u čije! Kako ne bi virovo kad Pomoćni i Zećiraga, zet i punac, svoje tajne spiskove prave i pod ključ meću!

JOZICA

O, ljudi, ljudi!... A to je ono njegovo: »Neću« veli »te mazge ni očima da gledam«! O anđela li mu onoga!

POMOĆNA SILA

(Drekne) Dosta više! Red ovdi naređujem! Počeli ste zar u ovu Komesiju i anđele da uvlačite?

JOZICA

Ako uvlačim, svoje anđele uvlačim!

TUFKO

Lipi zamjeniče, bi li ti mene, ramazana ti miseca, pustio da ja, brate, odavle ovo svoga tura nehutralnog iznesem dok je zarana?... Ovo zađe daleko!

JOZICA

(Svima) Sebi mazge! A meni, ljudi, kaže, anđela li mu onog njegovog, da ja mogu katoličkim spiskom slobodno tur... ako me digod pritira!

ANTELJA

Lažeš! Ovo je niko nikog potplatio! Lažeš!

JOZICA

E, ljudi, ja sam čovik miran ko jedno janje, ali u meni već prikipi! *(Antelji)* Ako je do lajanja, Antelja, ti laj, a ja sam od majke drukčije primio! Sebi, biva, mazge! *(Svima)* On je meni, ljudi, pričo kako su se, veli, Vlasi i Balije srepili pa sebi grabe i kapom i šakom, a nama, katolicima, kaže, ako ostane koja mrva sa sofre, dobro i jest! Još mi svojim rukama moj spisak podera!... *(Kupeći po podu komadiće poderanog spiska)* Evo!... Evo!... Ako lažem ja, lažu li ovi papiri?... Lažu li ovi...

STEVO

Pazi braće, pazi braće!... O krv li vam banditsku!

TRIVUN

Pazi ti, čuješ li, šta govoriš!

STEVO

Bandit!

SULJO

Oberbanditi!

TRIVUN

Zećiraga, ovo se nama ovdje prijeti!

ZEĆIRAGA

Ja mislim da u ovoj zemlji još ima pravde!

ANTELJA

Ja mislim da u ovoj zemlji ima i Boga!

STEVO

E vidjećete vi svoga boga... Ćutite, čujete, krv mi je na očima! Jazavci jedni!

POMOĆNA SILA

Upozoravam zavađene stranke da je zakonom zabranjeno svaku nevinu krv upotrebljavati!

SULJO

(Poleti na Pomoćnoga) Trgnuće ona i tebi i na nos nevini i na nevina usta!...

JOZICA

Sliko sveta Isusova: jaše anđo mazgu!

TRIVUN

E ovo je, ljudi, došo smak svijeta!

STEVO

Nekome jest došo! Marš napolje! Pred narodom da razgovaramo! Napolje, hrčci i jazavci!

SULJO

Polje! *(Zećiragi)* Platićeš ti meni, Zećiraga, tajni srpski spisak!... Polje!...

STEVO

Napolje!... Pred narod!

JOZICA

Prid Vladu — kakav narod! Prid Vladu njih triba! Polijem ti ja narod! Obisim ti narod!

ZEĆIRAGA

Ma drugovi, ma braćo, šaljite prid stotinu vlada i naroda, samo smirujte damare, sramota je ovolika zavađa i vika prid narodom, narod sluša!

PRVI SELJAK

(Proviri kroz prozor) Šta je ovo?

DRUGI SELJAK

(Sa drugog prozora) Pobila se Komesija!

ZEJNIL

Nemojte tako, drugovi članovi, nego dogovorom bratskim...

HODŽICA

Tako je, bogami, narod samo u vas gleda, ko u kamen ćabenski...

TRIVUN

Ohladi, zbilja, krv, druže Stevo, pa da se, brate, nekako ljudski raspravimo...

ANTELJA

Nemojmo ovako, braćo istokrvna, i dosad smo sve ljubaznom slogom radili...

POMOĆNA SILA

(Skače iza pisaće mašine) Dosta! Obustavljam rad! Obustavljam rad! Molim minut ćutnje!

JOZICA

Minut ćutnje! Isuse drveni, za koga minut ćutnje?

POMOĆNA SILA

Za hopću stvar, drugovi i drugarice! *(Viče iz svega glasa)* Najavljujem sauhopštenje od iznenađujućeg značaja! Počujte! *(Brzo se svi stišavaju)* Dru-

govi i drugarice, svima je nama ovdi brez razlike vire niko duboko zašo za leđa! Imam dokumenat! Imam dokumenat! Dajem vam ovu cugestiju: da ovdi lipo i u punoj strpljivosti sidnete i po kahvu popijete, na komesijski račun, ja častim! *(Polazeći na vrata)* A ja ću se odmah vratiti, i vama će prid očima puknuti! Najavljujem ohlađenje damarā! *(Izlazi)*

NAROD

Aferim, Omerica, mašala, Omerica!

Svi iznenađeni, zgledaju se u nedoumici i ostaju ukočeni.

JOZICA

Hop-šiš-namigiš, sad će anđo, da vidiš . . .

ZEĆIRAGA

Pa da smirimo, braćo, damare, i malo osidnemo, golemo je ništo posridi . . .

TREĆI ČIN

Desetak minuta kasnije.

SCENA PRVA

TRIVUN, SULJO, STEVO, ANTELJA, ZEĆIRAGA, JOZICA, RABIJA

Svi, u iščekivanju Pomoćnoga, ćute. Neki proviruju i kroz prozor. Poneki ustane pa malo prošeće i opet sjedne. Zećiraga izvadi sat i pogleda, pa opet nastavi svoja razmišljanja.

ANTELJA

Zadrža se i prikoviše. Šta li bi to moglo biti, Isuse Hranitelju?

ZEĆIRAGA

Nek mi se, drugovi, odsiče ovaj jezik ako ne bude ono što sam vam reko: među nas je neko bacio tajni upljuvak! Vidićete samo kad se Pomoćni vrati!

TRIVUN

Onolika naša sloga i ljubav, pa vidi šta bî?

RABIJA

(Ušla kao vjetar, traži očima Pomoćnoga) Ah, di je, pehlivan jedan što igra po konopcu, konopac ću mu oko vrata! Di je da mu na licu mista *(savila*

kažiprst i pokazuje ga) ovim čengelom dušu izvadim, ne triba mu danas strašnijeg Azraila!

Svi kao uzeti od čuđenja i nesnalaženja.

ZEĆIRAGA

Ti opet! Ma, ženska glavo, da nisi jutros višticom osvanula?

RABIJA

Čuti, otac, aždahom sam jutros osvanula! Evo ti sad ono tvoje *(podražavajući oca):* »Ćeri lipa, ne udaje se danas za bogata, već za višta i na mistu čovika«!

ZEĆIRAGA

Ne umeći mi, čuješ, prihvatne stvari u Komesiju, jer kurana mi i kuranskih mi harfova, kolike su danas u mene službene huje ućerane *(poleti da se maši pisaće mašine),* svu ću ovu mašinu o tebe sasuti!

RABIJA

Saspi, saspi, a deder saspi o ovo! *(Tura mu, zbunjenom, kartu u ruke)*

Svi pritrčavaju i gurkaju se oko Zećirage da vide.

JOZICA

(Iza Zećiraginog ramena) Raspelo sveto i kolina moja, pa to je uslikata Angelina, u srezu birtašica. *(Za sebe)* Vidi joj prsâ, joj, kulpa mea, dvi glavice kupusa!...

ZEĆIRAGA

(Gleda fotografiju, čudi se) Velahavle, velahavle! *(Tare oči)* Da ja ovo, drugovi, nisam u neznani kakvoj? Il u snu? *(Rabiji, kao da bi joj vratio fotografiju, i ljut i u nedoumici)* Šta je sad ovo?! I šta će ovo meni?

RABIJA

(Okrećući mu fotografiju u ruci) Privrni, pa nek se pročita, morebiti to sam ja sanjala!

Suljo se ukrivljuje i nadnosi nad fotografiju.

ZEĆIRAGA

Velahavle, velahavle! *(Primiče i odmiče fotografiju od očiju)*

SULJO

(Poluglasno mu čita iza leđa) Svome milom Omeru, svojoj dragoj Sili Pomoćnoj, za uspomenu... Sada je... od strane moje... od strane moje...

ZEĆIRAGA

(Drekne na Rabiju) Marš kući! *(Ostalima)* Bresposlica jedna!

SULJO

(Ponesen onim što je pročitao, zgrabi od Zećirage fotografiju) Šta je ovo? *(Nastavlja naglas)*

Sada je od strane tvoje
obljubljeno srce moje
Tvoja Angelina

JOZICA

(Čučnuo pod fotografiju koju drži Suljo i gleda Angelinu; Stevi ispod glasa) Stevo mili, joj, kako je nonu pitomu priko none primetnula, slatki Sezam pritvorila! Lipo mi pupak drhti!

SULJO

A ovo, čujte ovo! *(Čita)*
Srce moje i tvoje
registrovano stoje

ANTELJA

(Za sebe) Aferim, Angelina, adžiju rodila, glorija in eselcik!

ZEĆIRAGA

(Ispodmukla, Rabiji) Kući, zjakaro!

RABIJA

(Otrese se na oca) Neću kući! *(Naruga mu se)* Evo ti sad onog tvog: »Al imam zeta: reisa i ministra«! *(Svima)* Čućete vi sada, čućete sad! Deder dalje, ništa je to, deder dalje!

SULJO

(Pročitavši u sebi dalje, osmjehne se) Dajte mi tamburu i trzalicu, ovo je da se piva i kuca u tamburu! *(Pročita naglas)*

Moj Pomoćni Omere
bez tebe se ne mere!

JOZICA

Borami i ne mere!

TRIVUN

Da mi, drugovi, ovo dalje ne čitamo bez druga Pomoćnoga! Ispašće opet da neko nekom radi iza leđa!

JOZICA

(Uzima fotografiju od Sulje, čita)

Za tvoj par... par... fun i tvoj ru... ru... rubac
Ja ti šaljem sla... slat... slatki ljubac
Tvoja Angelina

ZEĆIRAGA

(Udari šakom po stolu, drekne) Dosta! *(Ushoda se)* Ljudi moji, jesmo li se mi ovdi sastali da rišavamo problehume ili da suzbijamo svitske ašikluke? *(Jurne na Rabiju, koja malo uzmakne)* Polje dok od tebe kadaif nisam načinio! *(Ostalima)* Ja se vama, ljudi, čudim! Kako možete druga Pomoćnoga potvarati?! Hiljadu na svitu Omera — ko će znati kome li ta šalje sliku, od koga li išće ljubac? A morebiti, rospijetina, merak joj se otvorio na njegovu pamet i nausnicu, a čovik joj ovamo nije ni mukajet!

RABIJA

Ni mukajet?! *(Iz dimija vadi pismo, visoko ga podižući i tapšući po njemu)* A ovo? A u čijim sam pantalama našla ovaj ljubac? Čujte-počujte kakvo joj je pismo spremio! *(Spremi se da čita, ali onda pismo pruži Sulji)* Ja ovo ne mogu da čitam! Evo vam pa čitajte!

SULJO

(Uzme pismo i čita) Draga Angelina, kalopere moj uzdignuti! Primi, najpri, brez ikakvog okolišenja, moju ljubaznu zafalu što si mi poslala sebe uslikatu, i još namirisatu. Tvoju sliku moro sam jedno vrime držati u kukuruzani na promahi dok iz nje onaj opasni miloduh otpusti, a sada joj ne dam od sebe i di god ufatim zgodu, ja je kriomice vadim pa te gledam uza te, niza te... Podvoljče gojeni moj, misečino moja, naumpada li tebi često ona noć kada smo... *(Nekoliko riječi nastavlja da čita u sebi)*

JOZICA

Gojguni, borami, i on njoj!

RABIJA

Sritni punče, čuj dalje!

SULJO

(Nastavlja čitanje) Advokat meni kaže da se ja s tobom mogu serbezile registrovati tamo u srezu, jer ovo što sam s ovom Zećiraginom zaobadanom dikuljom . . .

RABIJA

Bogme ćeš, glavozane, viditi svoga obada!

SULJO

(Nastavlja čitanje) . . . dikuljom vinčan prid kadijom, to više neće biti mjerodavno, nego je, veli advokat, od volje meni i tebi, ružo neustrgnuta, da se tamo prid civilom sklopimo. Tačka vjerske razlike između mene i tebe više se ne broji, pošto je danas ravnopravnost hop . . . hop . . . hopća . . .

JOZICA

(Smijući se) Borami, pravo reče Pomoćni: treća tačka mišovita!

RABIJA

A sad, Komesijo, čujte ovo, čujte ovo!

SULJO

(Nastavlja čitanje) . . . Onako kako smo rekli. pare, u visini sume frtalj miliona, priniću tamo neka ih, neka leže u banci na tvoje milo ime, jer ovoj dikulji stalno zapinju za oči . . .

RABIJA

Frtalj miliona! Pa još u banku! . . . Vidite li vi štenca: na kujino milo ime!

SULJO

. . . U tvojoj gostionici otvorili bismo još i roštilj, imam čovika koji bi peko da mušterija prste

izije, a ja sam još našo sebi lipo misto u tamošnjoj ciglani . . .

RABIJA

(Vrisne) Uh, kazujte, miloduh, di se dinu, da ga ja na roštilj namišćam! . . .

ZEĆIRAGA

(Brzim iznenađenim pogledima prelazi po svima; sada pritrči i uzme od Rabije pismo) Pare?! Kakve pare!

ANTELJA

(Prilazeći Zećiragi, nadviruje se nad pismo) Svi sveti, ja naperna li nagoditelja: pa tako, baš u banku? A kakve to pare, Isuse Hranitelju? *(I ostali se strče oko Zećirage)*

TRIVUN

I tolike pare!

STEVO

Majku mu, otklen njemu tolike pare?

RABIJA

Otklen? Vaše, komesijske! Uh, kopilana! *(Svima)* Kazujte di se je dino? . . . *(Izleti)*

Kao da se zatekao u nekoj misli, Suljo ispitljivo pogleda u Stevu, a onda sune i on za Rabijom, zovući je: »Drugarice, drugarice . . .«

ANTELJA

(Skrstivši ruke na leđa šeta; zastane, pa kao za sebe, ali da i drugi čuju) Pare! Komesijine! Otkle Komesijine?! *(Trivunu)* Da to nisu, presjedniče, Komesiji od države dodijeljene kakve pare za službene troškove?

TRIVUN

Ne znam, krsta mi! To, druže Antelja, ako iko zna, zna drugarica Angelina! Nju pitaj.

ZEĆIRAGA

Kakve Komesijine: Komesija nema čime ni Tufki kirije da plati!

STEVO

(Pogleda u Jozicu) Šta li je sad?

JOZICA

Kaži mi da ti kažem.

STEVO

Ništa, ništa. Pričekajmo, pričekajmo, dok se vrati Pomoćni. Što li se ovo ovoliko zabavio?

JOZICA

Jâ zauzlana vrimena, trnje Isusovo!

STEVO

Kud ovo ode Suljo?

Jozica slegne ramenima. Zavlada ćutnja. Svako u svojim mislima nalazi neko mjesto i sjedne. Iz nedalekog sela dopre krupan grlat glas seoskog hodže-mujezina, koji očevidno nema sluha.

ZEĆIRAGA

(Izvadi sat) Vidi: ićindija! Kad prije!

Ćutanje se nastavlja.

ANTELJA

(Poslije drugog-trećeg zapjeva mujezinovog) Isuse priblagi, vaš odža — što umiljato i razabrano piva, pripelicu bog stvorio! Lipo uza me slatki pamravi! Kako se, velim, naši ovako ničeg ne sitiše, već nam na crkvu popeše *(prekrsti se)*, bože mi oprosti, one klepke!

TRIVUN

Još ovoga rata bog bî dobar, pa sa naših crkava pravoslavnih poskida i klepke.

ZEĆIRAGA

Nek je ostala živa glava, podignuće se opet. Bogu fala, jeftinije je kod vas: obisiš jedno zvono, pa ono ne traži od naroda halve ko naš hodža.

ANTELJA

Prilogom narodnim i ravnopravnošću sve će biti akobogda!... Nego, šta velite, da popijemo po kavu? *(Ustane i požuri ka prozoru, viče)* Tupko! Druže Tupko, ajde, peci ljudima kave! Ajde, mili naš! *(Vraća se na svoje mjesto i sjedne)*

Ćutanje se nastavlja. Mujezin završava posljednji zapjev.

TUFKO

(Ulazi zavrnutih rukava, briše se maramicom do lakata; ljutito, više za sebe) Ni abdesta insan s mirom da uzme!... *(Pogleda po svima, ljutito)* Ko će to *kahvu?*

ANTELJA

(Pokaže rukom po svima) Svima redom! Od mene!

Tufko brundajući prilazi kahveodžaku, onda se okreće i prstom broji mušterije.

ANTELJA

I sebi jednu.

TUFKO

(Treska kašikom po džezvi; za sebe) Fala! Ispekli ste vi meni jednu — kajmakliju!

ANTELJA

I Pomoćnome, pače, jednu! Sad će i on.

TUFKO

(Zastane u poslu) Kakvom Pomoćnom?

ANTELJA

Čuj »kakvom«?! Našem, brate, Pomoćnom!

TUFKO

Da ste vi živi i zdravi, Pomoćni vam kidnu!

Udarac nečega potpuno neočekivanog po svima, pogledi i pokreti zaprepašćenja.

ZEĆIRAGA

Štaaaa?

ANTELJA

Biži, bolan, nije valjda?

TRIVUN

Ko kaže! Kad kidnu? Kud kidnu?

ZEĆIRAGA

(Napravivši rukom znak kao da je Tufko pomjerio pameću) Da ti, bolan, nisi malo...?

TUFKO

Ko je *(ponovi Zećiragin znak)* malo — ne znam, ali znam da tvoj zet malopri rep na sap, pa... *(zakovitla rukom)* fiju, fiju!

ZEĆIRAGA

Ma, dime iz ćumura, kako »fiju«?!

TUFKO

Lahko bogme, malopri frci na omladinski kamion koji se sa pruge vraća u srez.

ZEĆIRAGA

(Sjeti se; za sebe) A pare? A ćesa?

TRIVUN

Najgore će meni biti, ljudi, ako on bude odnio kakve državne pare!

ANTELJA

Samo to ne daj, Mati božija!

JOZICA

Ode ko lepir... Jà šarena vrimena, Isuse Spasitelju!

TUFKO

Još mi, drugovi, maše sa kamiona i šalje *(pokazuje rukom bosanski grb)* dobar, od šake do lakta, selam i meni i vama!

SCENA DRUGA

PREĐAŠNJI, RABIJA

RABIJA

(Gurnula vrata pred sobom, ne zaustavlja se do stola vitlajući mejtefskom kesom) Sviću pravoslavnu palite i dove turske prid Boga šaljite! *(Udari kesom po stolu, a onda rukom po kesi)* Pare nije zdipio! *(Udari se po laktu)* Sad neka joj šipak metne u banku na milo Angelinino ime i svoju golu strinu na roštilj!... *(Ocu)* A otkad ja tebi, otac, govorim da je meni ništo u nosu?

ZEĆIRAGA

(Pokrije oči dlanovima) Nosi tu ćesu isprid mene! Ne navlači mi krvi na oči, ništa njegovo ne mogu da vidim, končić, krpicu jednu!

RABIJA

Nisam došla da vas ovdi pometam, ali pare Komesijine neće više kod mene nijedne minute stajati! Svaki dinar ovdi lipo izbrojte i primite: nisam ništo rada da hodam po prisilnim radovima i robijama, a mislim ni ti, otac!

Začuđeno zgledanje i nesnalaženje kod sviju.

STEVO

(U nedoumici, gleda po svima) Pare Komesijine, otkud Komesijine?!

ZEĆIRAGA

(Rabiji, zareži) Kući! Nejma te više!

JOZICA

Čiji li su orasi, viverice vita vidilice?

Pauza puna nedoumice, šetanja, pomicanja, ispitivačkih i sumnjičavih pogleda i zgledanja.

STEVO

Onda, bogami, ovdje ima nekakav zec! Ovu kesu predati vlasti, pa nek ona dalje pipa i ispipava kako zna!

ZEĆIRAGA

Vlasti?! Bože sačuvaj! Pa da Pomoćni, je li, rekne kako ovu ćesu nikada ni očima nije vidio?! Pa šta si onda postigo?

TRIVUN

Tačna je, drugovi, ova Zećiragina, ko sunce! Ne nagliti, druže Stevo! Ne predavati! Ne predavati još!

ANTELJA

I dalekovida, borami! Ženu i pare ne ostavljaj ni kod biskupa! Ne pridavati nikome! Svaka joj čast, ali ne pridavati, borami, ni našoj narodnoj vlasti!

JOZICA

Čija li su jaja, kukavice u gori glasilice?

STEVO

Ne pridavati. Nego šta bi to ti?

ZEĆIRAGA

(Rabiji, odlučno) Di si našla ćesu?

RABIJA

Di! Pod sećijom iza džaka šećera.

ZEĆIRAGA

Eh, pod sećiju i da vratiš, glavom svojom da se ne šališ!... Ili, ostavi ovdi: ja ću vratiti!

ANTELJA

Ja bih se ništo usudio, drugovi! Bi li se kogod od vas mogo sititi da je Pomoćni skupljao od njega kakve dobrovoljne priloge?

Jedni druge pitaju očima, odgovaraju slijeganjem ramena i začuđenim nijemim pogledima.

ANTELJA

Od mene je skupljao. Jednom mi je uzeo iz krečanskih para trideset iljada državne pozajmice za ove zemlje obnovu, a posli opet, u dva maha: prvi put trinest, a drugi put dvadeset iljada i neku stotinu.

TRIVUN

O Antelja, bunaru mudri i dokučitelju, ma glave tvoje i dosjetke nema u sedam srezova! *(Stavi ruku na čelo)* A meni, ljudi, lijepo pamet utekla pa ko da mu ni dinara jednog nijesam dao! A dao, što sam god imao, dao! Još prodo, pa dao! Što priloga dobrovoljnoga, što pozajmice državne — osamdeset iljada.

ZEĆIRAGA

Drugovi, halal mu ono što mi je izio kao zet!... Ja u tefter nisam zapisivo, ali štokakve državne hâ dobrovoljnosti, hâ otkupnosti — jesam mu dao najmanje u prisutnosti od devedeset iljada dinara! Ali *(odmahne rukom)*, izide, bogme, vuk magarca!

ANTELJA

(Zaškilji i upre prstom u kesu) To su te naše pare!

ZEĆIRAGA

(Prileti Rabiji i poljubi je u čelo) Aferim, ćeri sokolice, sultaniju sam rodio! *(Zgrabi kesu, podigne je uvis i stane njome prijetiti u pravcu u kome je Pomoćni odmaglio)* Lihaću — utajivaču, mislio si smotat ovo narodne muke! E nećeš! *(Lupa po kesi)* Svakom će se vratiti svaki njegov dinar!

JOZICA

Pisni, zelena kosovice, u gori svidočice!

STEVO

Samo bih ja volio znati otkuda se to zna da su to pare baš vaše? Mogla bi i moje ujne ujna reći da su njezine! Gdje vam je štogod napismeno, imate li svjedoka?

ANTELJA

Ama šta će ti napismeno, šta će ti svidoci?! *(Kao nešto samo po sebi razumljivo)* Kada to može dite jedno znati! *(Prilazeći Tufki)* Dajde mi časkom, Tufko, štogod olovke.

TUFKO

(Dajući mu iza uha svoju olovčicu) Izvolite, gospodine, ako nije okraćala veresije vam zapisujući.

ANTELJA

Koliko ono veliš, druže Zećiraga, da si mu dao?

ZEĆIRAGA

Čuo si. Devedeset hiljada. Sitninu mu ne računam.

ANTELJA

(Zapisujući) Devedeset iljada. Ti, druže Trivune, koliko ono bijaše tvoga dobrovoljnog...?

TRIVUN

Priloga i svega skupa, glavo moja benasta, osamdeset iljada.

ANTELJA

(Zapisuje) Osamdeset iljada. *(Onda poluglasno)* I od mojih krečanskih para trideset iljada, pa posli petnest iljada, pa onda opet dvadeset iljada... *(Nastavlja da sračunava poluglasno)*

JOZICA

O, glavo moja, rešeto misto pameti, što i ja koji dinar ne upriložih, možda bi se u ćesi i meni koja para nakotila!

ANTELJA

(Dovrši poluglasno računanje, onda se uspravlja) Svega skupa, šuma šumarum — arum alarum, drugovi, dvista trideset i pet iljada dinara! Ohoho, gotovo frtalj miliona! *(Baci olovku na kesu)* Toliko vam je u ćesi. Zar može biti bolje potvrde čije su pare? *(Uzima kesu, pokušava najprije prstima pa onda zubima da prekine konac kojim je zašivena, a kad ne mogne, pipa po džepovima nož, i kad ga ne nađe)* Tupko, dajde mi štogod noža!

Tufko mu sa rafa mrzovoljno ponese škljocu, Antelja otvara oštricu, i počne vrškom da kida konac.

ZEĆIRAGA

Hiljadu-dvi more biti manje, ne velim.

TRIVUN

Po meni, krsta mi, manje ni dinara!

ANTELJA

(Mučeći se oko konca) Ma bižite, ljudi, hiljadu gori, hiljadu doli, nećemo se valjda oko toga . . .

STEVO

(Krene prema Antelji, podignuvši ruku) Stoj! Ostavi tu kesu na astal! Svi tri koraka natrag! Osim Tupke i Rabije! Tupko neka pori, Rabija neka broji, mi ostali da gledamo! I primicanja nema nikom dok se stvar ne razvidi!

Trivun i Zećiraga se malo povlače od stola prozoru.

ANTELJA

(Spremno pusti nož i kesu na sto i odmakne se) Izvoli, druže Stevo! Mi ćemo i tako dokazati da su to pare naše! Ako hoćeš, evo pa broj ti!

STEVO

Tupko, pori kesu!

TUFKO

(Prasne) E, u ponor propali! Pa zar da vam budem još i blagajnik?

JOZICA

Pori, bogme, ako ti je draga kirija!

TUFKO

(Idući stolu) E dženenem se dabogda pod ovom kahvom otvorio! *(Uzima kesu i prije no što će nožem zaparati)* Bismi-llahirrahmani-rrahim!

Oprezno kida konac. Svi, osim Rabije, stoje odmaknuti i prate napeto, izdižući se u mjestu. Kad opori i pokaže da ju je otvorio, Tufko kesu preda Rabiji, pažljivo kao da je od stakla. Kad izvadi, Rabija, zaprepašćeno, najprije gleda šta je izvadila. Onda ponovo tura ruku u kesu, kopa, kopa po njoj, pa kad ništa više ne nađe, ponovo uzima to što je maloprije izvukla. To je neka knjiga. Svi gledaju u knjigu, zgledaju se, ali niko još ne prilazi.

RABIJA

(Svima, zajedljivo) E, sad zivajte tako u šuplje! Odnio vam je pare! A vidi čemu je u ćesi misto našo! *(Zafrljacivši knjigu, iz koje pospu fotografije, cikne)* Uh, hajduka bez ključa i kalauza! *(Jurne po kafani, u svim pravcima)* Oh, neće mi se sakriti ni u tvorićevoj rupi! *(Opet savija prst)* Evo mu čengela! Uh, kujinog jarana! *(Sune na vrata)*

Iznenađeni i zbunjeni, svi kupe fotografije i gledaju ih, svako sa svojim čuđenjem.

JOZICA

(Podigao knjigu, gleda, sriče naslov) Za . . . zakletva ml . . . mlade . . . mlade udovice . . . ili Zov . . . cr . . . cr . . . crnih . . . crnih čarapa . . . *(Ugleda onda sliku na koricama, pa je primakne bliže očima)* Krunice Gospina, »čarapa«! Ja joj ništo ne vidim čarapa! . . . *(Ponovi naslov pa sriče dalje)* Zov crnih čarapa . . . A vidi mlade udovice kako je ruke nabožne nebu podignula!

STEVO

(Pritrči, uzima knjigu i gleda) Okreni, jadan, pa to su joj noge! Vidi knjige, vidi kurvanjske indžilije, iz kojeno je drug našo da se izdiže na nivo!... *(Pokazuje Jozi fotografiju koju je podigao sa poda)* A pogledajder ovdje druga Pomoćnoga kako se usliko: puška, kerovi, srndaći!

JOZICA

(Našao u knjizi tri fotografije, lepezasto ih raširi, ne podiže sa njih zadivljenog oka, pokazuje Stevi) Pazi šta je nakupovo golih rujnih filmarica! *(Nakrivljuje kapu na obrve)* Joj, a s kim se ja oženih!... Mande moja, mazgi sestro! *(Antelji, pružajući mu slike)* Antelja, provuci malo i ti ovo rosno cviće ispod brka!

ANTELJA

(Otkloni sliku; nešto mu je sinulo) E borami, ako je jarac izmako roge, nije rep!

TRIVUN

(Gleda sliku koju je podigao sa poda) Meni se moje mora vratiti! Ima suda!

ZEĆIRAGA

Uh, kad ga ufatim — oraću po njemu! Kuglu ću mu usrid čela, kuglu medviđu!

ANTELJA

Meni su krečanske, narodne pare izmuzene, izmuzene iz lipa, iz Antikristova načina! Ja hoću svoje narodne pare! *(Podigne dva prsta)* Ozbiljnu besidu molića, drugovi! Ovoj stvari ima lika!

TRIVUN

(Zagleda se u Antelju i odlučno mu potvrdi, iako ne zna kakvog lijeka) Mora biti!

ZEĆIRAGA

(Sav je još u svojoj prijetnji) Dina mi će ga biti!

ANTELJA

Valjda je, druže Zećiraga, Pomoćni iza sebe ostavio nešto nekretnina odakle se krađevina može naplatiti?

ZEĆIRAGA

Od svojih nekretnina, druže Antelja, ostavio nam je onu u mojoj ćenifi!!

Stevo i Jozo prsnu u smijeh.

TRIVUN

(Plane, razgalami se) E i ja ću se znati nasmijati! Krsta mi i slave, ja ću svoje naplatiti! Misli li ova država da je mene bog kao jedno vime stvorio... *(U vazduhu zamuze)*, pa samo šiš-piš, šiš-piš... *(Zareže rukom kroz vazduh)* Eno joj pa neka moje priloge vija od Pomoćnoga kako zna, a ja ću ovce djelidbene u svoj tor, pa se lijepo naplatiti žive vage!

STEVO

(Prestao da se smije, muklo) Šta, šta?

ZEĆIRAGA

Jest! Šećer, konzerve, kahva, pirinač, testil, sve najpri da se vagonira u moju magazu! Jâ, jâ!

ANTELJA

Kandila mi pod nogom Gospinom i čivijâ mi na raspelu svetom, ili će se meni nacionalizirati mazge, ili ja trnem krečane, pa se krpite i obnavljajte kako god znate!

SCENA TREĆA

PREĐAŠNJI, POMOĆNA SILA

SULJO

(Ulazeći, pušući od bijesa i umora) I još krmak neće da se skine sa kamiona! Još viče u pomoć!

ZEĆIRAGA

(Krene prema Pomoćnoj Sili, raširenih ruku) Ooooo, mašalah, direče naš od lipe vire Muhamed--Mustafine — dobro nam došo, bolje nas našo, hodi da popijemo kahvu kakvu u životu nisi popio!

POMOĆNA SILA

Drugovi, ovo je tajna mina podmetnuta pod moju čestitu malenkost! Ovo je gnjida nanesena u moj ispravni brk! Moliću, obrlatite pažnju! Svima vama terencima, kao i drugaricama terenkama svih ovčina, po cinu života sauhopštavam da su se i prilikom ove dilidbe po našim rodoljubivim i miroljubivim terenima razmilili sviju dlaka neprijatelji ove današnjice i ubacuju među nevini narod na vjerskim mirisima lažne upljuvke i parole, a što je, drugovi, bogu plakati, i među naše najodanije i najposkočnije laktiviste! Ovome, drugovi, triba grčevito stati na kraj, i u smislu opisatog između nas nevinih pojedinaca svaku zavadu vaditi, a zavedene oči otvarati te, naprotiv, među narod sijati pravilnost i milokrvnost . . .

ZEĆIRAGA

Nebo ti milokrvno, pare na sridu! *(Primičući mu se)* Pipni di ti je duša, vidiš li ove ruke!

POMOĆNA SILA

Ma kakve pare? Ha, ha, pare! Ma stani, dobar čoviče!

ZEĆIRAGA

(Podigne ruku nad njim) Ne migolji, čuješ, na tom ćeš hastalu prsnuti ko stinica!

POMOĆNA SILA

(Skoči, zaprijeti prstom, drekne) Ovo ćemo na sud! . . . *(Seljacima po prozorima i vratima)* Narode, ovo je ručni napad na moje nevino tilo! Tražim tvoj svenarodni uplitaj!

JOZICA

(Svima) Šta ste se tu ufatili ko drvene Marije! Ja bih njega lipo prikopo!

ZEĆIRAGA

(Jurne na Pomoćnog i uhvati ga za prsa) Pare, ili ti je došo smrtni uplitaj! *(Drugom rukom pokušava da mu prodre do unutrašnjeg džepa u kaputu, ali mu je Pomoćni drži objema)*

POMOĆNA SILA

Nemaš prava! Narode, otima mi državnu imovinu!

TRIVUN

(Prileti Pomoćnom sa leđa i uhvati mu ruke) Državnu, državnu, je li? A kakvu nam ti diže? *(Izvadi novac iz džepa)* Suljo, obrazu dinski, gazijo naša!

ZEĆIRAGA

Suljo, obrazu dinski, gazijo naša!

POMOĆNA SILA

(Krene prema Trivunu da mu otme pare) Moliću, pod pritnjom smrti, ispovrat državnog novca!

(Seljacima) Narode, da ovdi otvorena srca riknem! Evo šta je posridi: Jedva sam od njih trojice izvrtio dobrovoljne priloge za ove zemlje obnovu, a sada hrčcima žao pa mi evo oteše? *(Udara šakom po stolu)* Pod pritnjom veleizdaje, pare mi munjevito u primopredaju, to je sada državna imovina!

SULJO

(Lupajući po pismu) Državna imovina?! Pa zar se onda državna imovina nosi da metne u banku na Angelinino milo ime?

TRIVUN

(Seljacima) Narode, braćo, jest! *(Pokazujući na pismo u Suljinim rukama)* To on u onom pismu evo svojoj ljubeznici obećava! *(Pomoćnom)* Da vidimo kada to pročita sud!

ANTELJA

(Pokazujući novac) I kad izbroji ove naše dobrovoljne priloge!

ZEĆIRAGA

Lihaću, sklopiše se gvožđa!

SVI

Tako je, u gvožđa!

POMOĆNA SILA

A tako? Baš tako, je li? U gvožđa, je li?...

SVI

U gvožđa!

POMOĆNA SILA

E, ako će se u gvožđa, još će nečiji rep u gvožđa! *(Podignutim glasom i sijekući prstom ispred Zećirage)* Nisi ti meni dao nikakve dobrovoljne priloge

za ove zemlje obnovu, nego mito da ti iz fonda dilidbenog napunim magazu! *(Uz graju naroda, Zećiragi koji je još pod šokom)* E pa, efendum, prijatna ti kahva!

STEVO

I od mene, Zećiraga! Voliš li šećer unutra, stigo ti je djelidbeni šećer!

SULJO

I od mene kahvu, ama šećer baška!

POMOĆNA SILA

(Zećiragi) Ha? sklopiše li se gvožđa?... *(Trivunu)* A tako i ti, Trivune presjedniče, da ti isposlujem ovaca!

STEVO

Pa ih dobro zakalauzi!

POMOĆNA SILA

(Antelji) A tako i ti, Antelja, da ti isposlujem mazge za krečane!...

JOZICA

(Preneražen) Zdravo Marijo, milosti puna, zini do Biograda!

POMOĆNA SILA

E, pa ako ćemo u gvožđa, u društvu ćemo u gvožđa!

ANTELJA

(Sklopi ruke nad sobom) Isuse Spasitelju, krv nevina iz kojega kapa, baci pogled na nas, ovo je sam satana!

ZEĆIRAGA

(Pođe raširenih ruku prema narodu po prozorima) Jâ lopovčinê, jâ lažovčinê, braćo draga! *(Pri-*

trči Pomoćnom) Vidiš li ove ruke? Povrati rič! Jer, ovo su ruke tvoga krvnika! Lažeš, lažeš! *(Pljune mu u lice)*

POMOĆNA SILA

(Pljune i on njega) Pljuh! Evo ti povratak riči! . . . *(Brišući se)* Nego, je li, ti se živ ucrva — kako ćeš državi u hambar usuti!

TRIVUN

(Zećiragi) Ovo ti je ono, Zećiraga: ko za narodno dobro džep istresa, na grobu mu kerovi nogu dižu!

STEVO

(Zafrljacivši na Trivuna stolicu, koja ga promaši) E sad će ti ker grob obliti! *(Jurne put Trivuna, pa u opštoj gužvi koja nastane naleti na Antelju)*

SCENA ČETVRTA

PREĐAŠNJI, MUHTAR

MUHTAR

(Upadne raširenih ruku) Aman, ljudi! Huh, Huh . . . Ode roba! . . . Huh, huh . . . *(Šokirani, svi se prekinu u pokretima i upilje u Muhtara)* Huh, huh . . . *(Hukćući sjeda na jednu klupu)* Tufko, daj mi taj bardak da pihnem! Huh, huh . . .

ZEĆIRAGA

Štaaa? Šta ode?

TRIVUN

(Spreman da potrči) Kud ode?

ANTELJA

(Krsti se zaprepašteno) Isukrste!

JOZICA

(Trčeći sa bardakom Muhtaru) Jà minirana terena, svi anđeli čuvari, sidite mi na ramena!

Muhtar pije, zalijeva se.

SULJO

Zivaj, odgovaraj!

ZEĆIRAGA

Govori, u tom se bardaku utopio dabogda!

MUHTAR

Klisnu roba! Za homladinsku prugu ode! Huopće nejma dilidbe!

Napolju se začuje paljenje i huka kamiona i mukanje marve.

MUHTAR

(Pokazujući štapom u tom pravcu) Alahemanet, šećeru, alahemanet, pilavu! Alahemanet, drugovi miroljubivi! Huh, huh, huh . . . *(Izlazi gorko hukćući)*

TRIVUN

(Požurivši napolje) Ustavljajte, ljudi, i ko je popom kršćen i ko je hodžom turčen!

Poslije prvog šoka, koji je bio sve skamenio, nastane užurbano izlaženje sviju kroz oboja vrata, a i kroz prozore . . .

ZEĆIRAGA

(Jureći za Trivunom) Jà nalipo privarancije, jà nasuho namazancije!

POMOĆNA SILA

(Salutira »u stavu mirno«, izvikne) Živio savez naših omladinskih radnih brigada! Kliknimo, drugovi, u pravcu naše omladine!

SULJO

(Uhvativši ga za tur) Eh, sad ćeš viditi kako se klikće u Crnoj Rici!

STEVO

(Juri i on za Pomoćnim) Rčci, nebo li vam lopovsko!...

JOZICA

(Prepriječi put Antelji koji se krsti. Da mu se naruga, prekrsti se pred njim i njakne) I-aaa! Glorija in eselcik deo! *(Izjuri za Anteljom)*

»Kahva« je ostala pusta. Prodire unutra graja naroda i vidi se kroz prozore njegovo protrčavanje u pravcu odakle dolazi huka kamiona i mukanje marve. Kad mimo prozore minu svi, iz okna kahveodžaka izviruje Tufko. Pomalja glavu oprezno i, kada se uvjeri da više nema nikog, izlazi i otresa koljena.

TUFKO

(Zatvarajući vrata) Fala ti, bože, izletiše, tvojim puhom i ćuhom!...

HODŽICA

(Trčeći u pravcu kamiona, zaustavi se i do pasa se unese kroz prozor u kavanu) Komesijo slatka, kud ovo ode dilidba?

TUFKO

(Iskrevelji se na njega) Efendija slatki, došle konzerve s krmetinom, pa se vraća!

Sad, poslije sve gužve, primjećuje se da je sumrak već počeo. Glas mujezinov sa džamije, a onda se za njim brzo javi večernja zvonjava sa jedne, pa sa druge crkve. Tamni nebo, rumen po oblacima.

TUFKO

(Žurno dohvata pustećiju i sterući je za večernju molitvu) E sad ću ti, bože dilidbeni, ništo reći, ali dobro otvori uši!

Stane na pustećiju, po molitvenom ritualu podiže ruke i poslije dva saginjanja pada čelom na zemlju, onda sjedne, preda »desni« pa »lijevi« selam, umije lice dlanovima i, dok u tami opet ostaje trozubi čirak vjera, on počinje...

EPILOG

Eto, bolan, bolan Bože: Ti jutros samo što sa svog ognjišta svepotpaljivog žišku, sjajno sunce, mašicama svedokučivim dohvati i priko neba prinese da cigaru večeras pripališ, jesi li vidio šta bi?

Oni tvoji ugoditelji i namicatelji u gujino se klupko sklupčiše, jezicima se isplјuvaše, očima is-

kljuvaše... a oko čega? Oko miseca u vodi, misle — sir je! Za njim se, dabogda, utopili! *(Zastane za trenutak, sasluša Bogovu upadicu, onda Bogu potvrđuje)* Ne, jest što kažeš, ne velim, ne velim. Bože, ima u tvojoj bašči sveimajućoj i cvića lipa i prilipa, cvića pčeli pića, dobrih pridobrih cvitova dobričaka, al, Bože, ne šetaj se mnogo između nas: bićeš pun čičaka! *(Otrese se na šejtana)* Ma marš, šejtane, ma šta si se danas na me navrzo ko konjska muha, pusti me da čoviku kažem... *(Nastavlja Bogu)* Ona, Bože, tvoja pšenica što je jutros iz zemlje isklijala i ovom se svitu prvi put nasmijala, nije joj, ja mislim, ime Angelina, ni Emina, ni Milica, već svakoj viri pšenica-bilica, suncu-proscu zelena nevistica. Pa mu se povazdan faća za ruke da se protegne do u klas žuti, do u hlib rumeni! Pa, efendum, i oni koji ti se evo sad, u ovom času, rodiše, ne kmeče: »Kmeee, neću, majko, ime Vujo — hoću Lujo! Neću Lujo — hoću Mujo!« Već u majke jednaki svi su: »Kmeee, hoću, majko, sisu!«

Bože svugdibudući i svagdanehutralni, nehutralan sam i ja koliko god mogu, fala ti za to odavle pa donle, ali ti večeras iz ove svoje na ramenu ćupice mravlje, crvlje, u tvoj šir-neizmir ovu molbu šaljem: ako se kad sitiš da nas još jednom stvoriš, ti ili nas stvori ko dobre baščovane pupodirce i pupopitce, ili nas stvori rogate i repate, a posij nam trave do pasa, pa da ričemo i blejimo dovika!

Kupi pustećiju.

Ili, ako ćeš mene slušati, savij priko neba jednu šarnu dugu ispod koje bi se sav džehenem stopio, a iz nje dženet poškropio, pa da se ispod nje nekako provučemo! Očiju mi mojih, ja bih prvi!... Pa alahemanet, Bože svevideći, hajde da se malo ispavamo i sve ovo prispavamo!

RJEČNIK
STRANIH I MANJE POZNATIH RIJEČI

Àbdest — ritualno umivanje prije molitve kod muslimana

àdžija (prav. *hàdžija*) — hodočasnik

afērim — tako je! živ bio! bravo!

àjvān (prav. *hàjvān*) — stoka, životinja

aláhemánet — zbogom; bogu te povjeravam (pozdrav pri odlasku)

ašikluk — ljubavni sastanci i ljubavni razgovor

ašlàma — trešnja

Azráil — anđeo smrti

ȁždaha — ala: ogromna neman zmijolikog lika sa krilima, nogama i sa jednom ili više glava

Baglàma (*bȁglama*) — šarka; metalna spojnica kojom se prozori ili vrata povezuju sa okvirom njihovim

bàlija — pogrdni naziv za bosansko-hercegovačke muslimane; primitivac; muslimanski seljak

bàrdāk — posuda za vodu, ibrik

bȁška — posebno, odvojeno

bismìla (prav. *bismìlla*) — u ime boga!

bismìllāhir-rahmânir-ràhīm — u ime boga, sveopćeg dobročinitelja, milostivoga!

bîšće (prez. od *bískati*) — prebirati, trijebiti

Čèngel — gvozdena kuka

čivija — ekser, klinac

Ćába — hram u Meki (Saudi Arabija), sveta zgrada, prema kojoj se svi muslimani svijeta okreću pri obavljanju molitve

ćábenski kamen — crni kamen, uzidan u jednom uglu Ćabe

ćȁge — papir, hartija

ćȇif — volja, prohtjev, hir; dobro raspoloženje

ćenífa — nužnik, zahod

ćȅsa (prav. *kȅsa*) — vreća; džak; papirna kesa; torba

Ćȅsār — car (misli se: austrijski car)

ćȍšak — kut, ugao; izbočeni zatvoreni dio na spratu jedne zgrade

ćȕpica — zemljana posuda za vodu; zemljani ibrik

Dàmar — nerv, živac; bilo, puls
devèrati — probijati se kroz život; muku mučiti; boriti se da se preživi
dìkulja — ime krave; mlada, obijesna, puna života žena ili djevojka
dimije — šalvare; ženska nošnja, mjesto suknje, ali je, osim nogavica, svuda zašivena
dîn — vjera; spec. islamska vjera
dína mi! — vjere mi!
dìrek — stub (vok. *direče*)
dirèkten — pravcem, upravo
doklanjávati — završavati jednu od pet dnevnih molitava kod muslimana
dòva — molitva; blagoslov
dumàgija — oblak prašine

Džāba (džābē) — badava, zalud; besplatno
džān — duša
džānum — dušo moja
džehènem (prav. *džehènnem*) — pakao
džènet (prav. *džènnet*) — raj

Đòzluci — naočari

Efèndija — gospodin
efèndum — moj gospodine
crèza — zasun, prijevornica na vratima

Gázija — heroj, junak
glorija in eselcik (iskrivljeno od: *gloria in excelsis deo*) — slava bogu na nebu
gluhája — gluh čovjek

gòjguniti — vješto, spretno udešavati
gùgūtka — kumrija (ptica)

Hàber — vijest
hàjvan — stoka; životinja
hàlva — uprženo brašno na maslu, zaljeveno gustom šećernom rastopinom
hàrf — slovo
hàstāl — sto
hèler (u narodu: *hèller*) — filir, stoti dio krune, nekadašnje austro-ugarske osnovne novčane jedinice
hùja — bijes; ćud, narav

Ićìndija — treća dnevna molitva muslimana, otprilike dva i po sata prije zalaska sunca
indžìlije — evanđelja
ìnsān — čovjek
ìzije — 3. lice prezenta od glagola *izjesti*

Jàpija — građa; posebno drvena građa
jàrān — drug, prijatelj
jùfka — razvučeno tijesto za pitu

Kadáif — slatko jelo od rezanoga tijesta sa jajima, preljeveno gustom šećernom rastopinom
kàdija — šeriatski sudac
kahvèdžija — kafedžija, koji pravi i prodaje kuhane kafe
kahveòdžāk — ugao u kafani gdje se spravlja kafa
kàzan — velika bakrena posuda za kuhanje pekmeza, rakije i sl.

konculàrija — kancelarija, ured
kođôja — kao bajagi
kòlija — povorka kola; karavan kola
kulpa mea (lat. *mea culpa*) — moj grijeh

Magàza — trgovačka radnja
màhrama — ručnik
mâl — imetak, imovina; bogatstvo; blago
mâšala (mj. *mâšallāh*) — ne ureklo se!
mašingevéra — puškomitraljez; mitraljez
mátūh — senilan, izhlapio
méjtef (prav. *mekteb*) — početna vjerska škola
meldige horsam... (iskrivljena njemačka rečenica) — pokorno javljam
mèrāk — želja; naslada, uživanje; ugodno raspoloženje
mubáreć — veselje, slavlje
mùhtār — seoski starješina kod muslimana
mùhur — žig, štambilj, pečat
mujèzin — džamijski službenik koji svojim zovom s munare poziva muslimane na molitvu
mukàjet — zainteresiran, obazriv

Nàhorōzan — nakostriješen kao horoz, pijetao
nakljúviti — predosjetiti, naslutiti; nešto potajno doznati
nóna — noga

Obatáliti — pokvariti
obendžìjati — omamiti, opčiniti

òvćina — općina, opština
òtučak — klip kukuruza sa koga je okrunjeno zrno

Pàlača — daščani ležaj bez prostirke
pànjkati — klevetati, ogovarati
pehlìvān — ekvilibrist; koji zna hodati po konopcu
pràngija — mužar; mâčkula; mali top (neka vrsta topa)
pripr̀tljati (mj. *prepr̀tljati*) — preseliti
problèhum (iskr.) — problem
prtenìna — rublje i ostali tekstil
pustèćija — ovčija kožica na kojoj se kod kuće obavlja molitva

Rāf — polica u stalaži
rāfa — stalaža
ramàzān — deveti mjesec muslimanske (mjesečeve) godine — mjesec posta
Rèis — poglavar, starješina; skraćeno od *reis-ul-ulema* — vjerski poglavar
ròspija — bludnica

Sābah — zora, jutro; prva dnevna molitva prije izlaska sunca
sabàjrola (iskr. od *sābah hàir òlsun!*) — dobro jutro!
sàdžāk — željezni tronožac na kome se u nekoj posudi kuha jelo
sàndžija — probadanje, protiskivanje

sèlām — spas, mir (pozdrav)
selâmun alèjkum — mir božji s vama!
sèpet — velika pletena košara
sèrbez — slobodan
sèrbezile (od *sèrbez île*) — bez straha, slobodno
sȍfra — trpeza
sȑča — staklo
stìnica (ikavski) — stjenica
súgreb — vrsta svraba, nastala od nečistoće
sultánija — careva kći, princeza
sulùndār, sulùnār — cijevi za peć
sùrutka — voda koja ostane kad se mlijeko prokuha i izvuče se sir i maslac iz njega

Šéjtan — sotona, đavo

Tàbak — list papira; poslužavnik
tȅfter — trgovačka knjiga; notes
tèlāl (tèllāl) — javni objavljivač naredbi, vijesti i sl.; objavljivanje je vršio uz doboš
tèpsija (lok. *tèvsija*) — plitka okrugla bakrena posuda za pite
tèspīh — brojanice
tèstija — zemljana posuda za vodu (kao ibrik)
tòlmakovati — tumačiti, objašnjavati; prevoditi
tȕknuti — zaudarati

Ȕčkur — vezica kojom se vežu gaće ili dimije u pasu; svitnjak
ugòjguniti — spretno udesiti

Vàlāhi i bȉlāhi (prav. *vȁllāhi i bȉllāhi*) — tako mi boga! (zakletva)
vàvīk (ikavski) — uvijek
vèlāhàvle (skrać.) — nema snage ni moći da preokrene zlo na dobro osim u Boga

Zakalàuziti — zaključati čvrsto
zȁr — gornji pokrivač muslimanske žene sa velom preko lica
zàuvār (mjesto *za ùhār*) — od koristi je
zjȁkara — koja gleda na sve strane i što treba da vidi i što ne treba

Dr Abdurahman Nametak